

Projekt

z dnia 8 czerwca 2022 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR
RADY MIEJSKIEJ W RZEPINIE**

z dnia 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Rzepin na lata 2022-2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz.559 ze zmianami) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j.Dz.U. z 2022 r. poz.840), Rada Miejska w Rzepinie uchwala co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Rzepin na lata 2022 - 2025”, w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Rzepina.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Załącznik do uchwały Nr
Rady Miejskiej w Rzepinie
z dnia 8 czerwca 2022 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY RZEPIN NA LATA 2022-2025

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY RZEPIN NA LATA 2022-2025

Opracował: Przemysław Kołosowski

Spis treści

1. WSTĘP.....	4
2. PODSTAWA PRAWNA	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	6
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	8
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	8
4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020	8
4.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030	9
4.1.3. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.	10
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami opracowanymi na poziomie województwa	11
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2030	11
4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego	12
4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego	14
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	15
5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami sporządzonymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	15
5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Rzepin na lata 2016-2022	15
5.1.2. Lokalny Program Rewitalizacji Starego Miasta w Rzepinie na lata 2013–2020 ...	16
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	19
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	19
5.2.2. Krajobraz kulturowy	21
5.2.3. Zabytki nieruchome	21
5.2.4. Zabytki ruchome	30
5.2.5. Zabytki archeologiczne	31
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych	33
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	33

5.3.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków	33
5.3.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	35
5.3.3. Parki kulturowe	36
5.3.4. Pomniki historii	36
5.3.5. Lista Skarbów Dziedzictwa	37
5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ)	37
5.5. Działania gminy w obszarze dziedzictwa kulturowego	38
5.5.1. Obiekty zabytkowe będące własnością gminy	38
5.5.2. Infrastruktura i działania Gminy Rzepin w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego do popularyzacji miasta i obszaru gminy	39
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY	40
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	43
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	47
9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	47
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	48
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	49
12. PODSUMOWANIE	52
13. ZAŁĄCZNIKI	53

Tabela 1. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do ewidencji i rejestru zabytków

Tabela 2. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków i wpisanych do rejestru zabytków

1. WSTĘP

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rzepin na lata 2022-2025 jest dokumentem, którego celem jest poprawa stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego w przestrzeni miasta i gminy. Na krajobraz kulturowy składają się zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, elementy zagospodarowania przestrzeni, jak i elementy przyrodnicze oraz inne obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców. Program ochrony zabytków w swym założeniu, oprócz działań zmierzających do poprawy stanu technicznego zabytków nieruchomych, ma na celu zapewnienie zrównoważonego rozwoju i utrzymanie ładu przestrzennego, a także powiązanie ochrony zabytków z ochroną środowiska naturalnego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzania programu opieki nad zabytkami. Głównym i bezpośrednim odbiorcą programu jest lokalna społeczność, właściciele i użytkownicy obszarów i obiektów zabytkowych, jak również ogół mieszkańców zainteresowanych kulturą i dziedzictwem kulturowym. Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest też wyznacznikiem działań odnoszących się do inicjowania, wspierania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Ma również służyć rozwojowi gminy w zakresie poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego oraz wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Program opieki nad zabytkami ma także służyć aktywnemu zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy poprzez poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów.

Do realizacji powyższych działań wykorzystuje się w coraz większym stopniu aktywizację lokalnych środowisk, w ramach budowy społeczeństwa obywatelskiego. Ponadto współdziałanie lokalnej społeczności, w istotnych dla nich sprawach, przynosi korzyści samej społeczności oraz wpływa na jakość podejmowanych decyzji i wdrażanych działań. Czynny udział mieszkańców w ochronę dziedzictwa kulturowego przyczynia się też do uruchomienia dialogu społecznego, co pozwala poznać opinie i spostrzeżenia ogółu mieszkańców, dbając o ich interesy, sprzyjając integracji społecznej i tworząc atmosferę aktywności i współpracy. Dodatkowo, podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych wiąże się z rozwojem inicjatyw sprzyjających wzrostowi nakładów finansowych na zadania związane z ochroną zabytków. Istotną kwestią jest także określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe, związane z wykorzystaniem zasobów dziedzictwa.

Kolejnym ważnym czynnikiem i jednym z celów Programu jest powiązanie dziedzictwa kulturowego z ochroną dóbr przyrody, znajdujących się na terenie miasta, zgodnie z przyjętymi formami ochrony przyrody w myśl Ustawy z dnia 16 kwietnia 2014 roku o ochronie przyrody. Związane jest to z koniecznością zwrócenia uwagi na poszczególne aspekty szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego i potrzebę zapewnienia różnorodnej ochrony, zarówno poszczególnym elementom dziedzictwa kultury, jak i otaczającego go zasobu przyrodniczego. Prezentowane opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022r poz.840). oraz zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w nim działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych

wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

2. PODSTAWA PRAWNA

Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowi **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2022r poz.840), zwana dalej ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami określa zapis art. 87 cytowanej wyżej ustawy, w myśl którego Burmistrz sporządza taki program na okres 4 lat. Program ten przyjmuje Rada Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Następnie jest on publikowany w „Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego”. Z realizacji programu Burmistrz sporządza co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rzepin na lata 2022–2025, zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 ww. ustawy ma na celu:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ponadto Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na organy administracji publicznej obowiązek (art. 4):

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowania i utrzymania;
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Wskazane w programie działania nie stanowią nakazów i zakazów a wyznaczają jedynie cele strategiczne, kierunki działań wynikające z diagnozy zasobów dziedzictwa kulturowego. Zaproponowane zadania, rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom z dziedziny ochrony zabytków w Polsce. Program obejmuje jedynie plan zadań do realizacji, nie stanowi natomiast formy aktu prawa wiążącego. Należy w tym miejscu podkreślić, że za zabytki odpowiedzialni są ich właściciele i użytkownicy. Program ma służyć pobudzeniu mechanizmów regulujących opiekę nad zabytkami oraz ukształtowaniu dobrych praktyk w tej dziedzinie. Stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami

zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta rozwijana w kolejnych latach powinna przynieść korzyści lokalnej społeczności, z których najistotniejszą jest zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 ze zm., szczególnie art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 73 i 86).

Fundamentem systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, w myśl jej zapisów: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6 ust. 1), a także zapewnia wolność korzystania z dóbr kultury (art. 73). Jednocześnie „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Podstawowym wyróżnikiem tej ustawy jest rozdzielenie pojęcia „ochrony zabytków” i „opieki nad zabytkami”. Do ochrony odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast zadania należące do właścicieli i użytkowników zabytków, polegające na utrzymaniu ich we właściwym stanie technicznym to – opieka nad zabytkami.

Ustawa precyzuje pojęcie zabytku jako nieruchomości lub rzeczy ruchomej, ich części lub zespołu, będącego dziełem człowieka lub związanego z jego działalnością i stanowiącego świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zasadnicze odniesienia do obszaru działań administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków zostały przedstawione w rozdziale pierwszym, zawierającym przepisy ogólne. Przede wszystkim jest to: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w celu trwałego zachowania zabytków oraz ich zagospodarowania i utrzymania; zapobieganie zagrożeniom, które mogłyby spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, czy też uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Kolejne rozdziały istotne w kontekście działań samorządów poświęcone są takim kwestiom, jak: formy i sposób ochrony zabytków, zagospodarowanie zabytków, prowadzenie badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach, nadzór konserwatorski, zasady finansowania opieki nad zabytkami, Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami oraz ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, organizacja organów ochrony zabytków, społeczni opiekunowie zabytków. Istotną zmianą wprowadzoną do zapisów cytowanej ustawy w roku 2017 jest umożliwienie finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych przez jednostki samorządu terytorialnego nie tylko zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz powołanie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków (NFOZ).

NFOZ to państwowy fundusz celowy, którego dysponentem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zgromadzone środki mają być przeznaczone na ratowanie zniszczonych lub uszkodzonych zabytków, np. w wyniku powodzi lub pożarów.

Ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami uzupełniają akty wykonawcze – rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Do najważniejszych należy zaliczyć:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. nr 212 poz. 2153);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz.U. z 2004 r. nr 124 poz. 1304 ze zm.);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021 poz. 56);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2017 r. poz. 1674 ze zm.);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 81);

Zadania z zakresu ochrony zabytków zawarte są również w innych ustawach:

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 559 ze zm.) w art. 7 ust. 1 pkt 9 stanowi, iż „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Dla realizacji ochrony zabytków zasadnicze znaczenie ma zastosowanie całokształtu przepisów odnoszących się do poszczególnych składników przestrzeni i rodzajów działań, przepisów dotyczących planowania przestrzennego, prawa budowlanego, prawa o ochronie przyrody, przepisów o gospodarce nieruchomościami. Każda z tych ustaw normuje według swojej właściwości zasady postępowania w przypadku obiektów i stref zabytkowych, np. w Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, określone są zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, szczególnie przy tworzeniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Wymagane jest między innymi zdefiniowanie stanu zabytków, obszarów i zasad ochrony, zaś działania planistyczne muszą być uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Odniesienia do ochrony obiektów objętych ochroną konserwatorską znajdują się w następujących ustawach:

- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 2351 ze zm.);

- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz.U. 2021 r. poz. 1326 ze zm.);

- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz.1899 ze zm.);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1973 ze zm.);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1057 ze zm.);
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 503);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz.916);
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 485);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2020

Misją Narodowej Strategii Rozwoju Kultury (NSRK) na lata 2004–2020 jest: zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

W 2005 roku Ministerstwo Kultury wydłużyło horyzont czasowy dotychczas obowiązującej Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2007–2013 do roku 2020.

W zaktualizowanym dokumencie pn. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2024 określono zasady nowocześnie pojmowanej polityki państwa funkcjonującej w warunkach rynkowych, umożliwiającej zrównoważony rozwój kulturalny wszystkich regionów.

Cele operacyjne NSRK na lata 2004–2020 określają programy operacyjne Ministra Kultury, które stanowią uszczegółowienie i rozszerzenie Narodowych Programów Kultury. W przypadku dziedzictwa kulturowego jest to Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu 1 jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, wreszcie zabezpieczanie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

4.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030

Działania wskazane w Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (SRKS) mają wspierać zaangażowanie obywatelskie, zachęcać do współpracy oraz wzmacniać kreatywność Polaków. Wskazuje ona, iż polityka rozwoju powinna wspierać procesy i inicjatywy, które wzmacniają wolę działania obywateli na rzecz dobra wspólnego i przyczyniają się do wzmocnienia zaufania, jako jednego z podstawowych komponentów życia społecznego, gospodarczego i kulturowego.

SRKS 2030 zawiera Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich. Dla Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami istotny jest szczególnie jeden z pięciu priorytetów strategii celu:

Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury

Fundamentalnym warunkiem umożliwiającym aktywne uczestnictwo w kulturze jest dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa. Z jednej strony, dziedzictwo to wymaga odpowiedniej ochrony i zachowania, z drugiej zaś stanowi potencjał, który należy efektywnie wykorzystać na potrzeby budowania kapitału społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, a także wzrostu ekonomicznego, m.in. przez różnorodne inwestycje w jego elementy: dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocję dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa oraz uznanego przez Prezydenta RP za Pomniki Historii, a także rozwój turystyki kulturowej przy wykorzystaniu idei Europejskich Szlaków Kulturowych.

Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. Celem głównym KPOZOZ 2019–2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Dwa spośród trzech celów szczegółowych składających się na cel główny KPOZOZ 2019–2022, wpłyną na poziom kapitału społecznego w Polsce. Są to:

- a) Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, w którego skład wchodzi:
 - szkolenia dla JST, w tym pracowników merytorycznych, w zakresie zarządzania dziedzictwem, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego,
 - budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa na poziomach lokalnym, regionalnym i centralnym realizowane przez rozbudowę portalu internetowego, którego celem jest dostarczenie samorządom gminnym fachowej wiedzy i informacji nt. dziedzictwa, jego ochrony oraz możliwości jego wykorzystania dla dobra gminy,
 - konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrożenie programu opieki nad zabytkami, mający na celu promocję i upowszechnianie najlepszych wzorców, przede wszystkim w zakresie opracowywania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami, rozumianych jako dokumenty strategiczne w kontekście ochrony i zarządzania dziedzictwem i krajobrazem kulturowym oraz kształtowania ładu przestrzennego przez samorząd lokalny;
- b) Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa, w ramach którego przewidziano następujące działania:
 - kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, mająca budować świadomość społeczną w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego i przywracania ładu przestrzennego oraz profilaktyki i ochrony dziedzictwa przed działaniami przestępczymi (m.in. wandalizmem, dewastacją, nielegalną rozbórką zabytkowej architektury, grabieżą stanowisk archeologicznych, kradzieżą i przemytem zabytków ruchomych),

- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, mające na celu tworzenie nowych, bardziej zróżnicowanych materiałów edukacyjnych dla szkół oraz prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla młodzieży,
- tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami, w ramach którego powstanie Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kultury.

4.1.3. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej Ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Trzy cele szczegółowe Programu określają poszczególne kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 – OPTIMALIZACJA SYSTEMU OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunek działania 1.1

Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2

Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich.
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 – WSPARCIE DZIAŁAŃ W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Kierunek działania 2.1

Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego

dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2

Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 – BUDOWANIE ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ WARTOŚCI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunek działania 3.1

Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 3.2

Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

1. Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączenia społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami opracowanymi na poziomie województwa

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030

(Uchwała Nr XXVIII/397/21 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 15 lutego 2021)

W trakcie prac nad opracowaniem Gminnego Programu obowiązuje Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030, w ramach której dziedzictwo kulturowe w połączeniu z walorami przyrodniczymi postrzegane są jako potencjał do tworzenia bogatej oferty kulturalnej i turystycznej.

Atrakcyjność województwa wzrastać będzie wraz ze zwiększaniem konkurencyjności produktów turystycznych i kulturalnych. Stąd za istotne uznano rozszerzenie oferty turystyczno-kulturalnej regionu m.in. poprzez modernizację i rozbudowę obiektów dziedzictwa kulturowego. Wykorzystanie potencjału turystycznego powinno uwzględniać chłonność środowiska przyrodniczego i nie powodować uszczuplenia walorów przyrodniczych.

W ramach Celu operacyjnego 2.4, przyjętej strategii rozwoju województwa, budując „Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi” należy dążyć do celu „Zapewnienia bogatej oferty kulturalnej oraz ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego”. W ramach realizacji celu wskazano następujące kierunki działań:

- wspieranie ponadlokalnych przedsięwzięć kulturalnych realizowanych na obszarze województwa;

- wsparcie i realizację inwestycji z zakresu budowy, rozbudowy, modernizacji i wyposażenia obiektów kultury;
- poprawę dostępności do zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik gromadzenia, opracowywania i upowszechniania zbiorów;
- ochronę i promocję cennych obiektów dziedzictwa kulturowego;
- kreowanie atrakcyjnej oferty kulturalnej z wykorzystaniem cyfryzacji zasobów i instytucji kultury.

Ponadto do najważniejszych narzędzi realizacji poszczególnych celów Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 należą przedsięwzięcia strategiczne. W toku prac nad projektem Strategii zdefiniowano 46 takich przedsięwzięć. Jednym z celów strategicznych zapisanych pod nr 20 jest „Promocja lubuskiego dziedzictwa kulturowego”.

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego

(Uchwała nr XLIV/667/18 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 23 kwietnia 2018 r. (Dz. Urz. Woj. Lub. z dnia 2 maja 2018 r. poz. 1163)

W planie zapisano m.in., że „Cenne elementy dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego oraz atrakcyjność kulturowa regionu stanowi istotny potencjał dla rozwoju turystyki i całego regionu. Dziedzictwo kulturowe województwa lubuskiego charakteryzuje przede wszystkim różnorodność, przejawiająca się zróżnicowanym krajobrazem kulturowym pod względem form architektonicznych, stylowych i cech kulturowych. [...] Krajobraz kulturowy województwa lubuskiego w porównaniu z innymi regionami Polski i Unii Europejskiej został w stosunkowo niewielkim stopniu przekształcony. Zachowane pierwotne, bądź nawiązujące do pierwotnych układy przestrzenne oraz obiekty zabytkowe determinują atrakcyjny i różnorodny charakter krajobrazu kulturowego Ziemi Lubuskiej. Szczególnie obszary wiejskie zachowały w dużym stopniu cechy historyczne i ład przestrzenny, harmonijnie skomponowany z przyrodniczym otoczeniem, stanowiącym element podnoszący walory krajobrazu kulturowego regionu.”

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu. Aktualne kierunki polityki przestrzennej w zakresie dziedzictwa kulturowego ustalone w nowym, obowiązującym Planie obejmują:

- 1) Zachowanie i ochronę obiektów zabytkowych;
- 2) Kreowanie i ochronę spójnego oraz harmonijnego krajobrazu kulturowego;
- 3) Efektywne wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym przede wszystkim na cele turystyczne;
- 4) Kształtowanie tożsamości kulturowej;
- 5) Kompleksową rewitalizację obszarów zdegradowanych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych.

Dla realizacji tych kierunków wytypowano następujące zasady i działania je uzupełniające:

- 1) Zachowanie i ochrona obiektów zabytkowych:
 - Konserwacja i rewaloryzacja obiektów zabytkowych;
 - Podejmowanie działań przeciwdziałających degradacji zabytków, w tym także archeologicznych;
 - Nadawanie nowych funkcji użytkowych obiektom zabytkowym z zachowaniem ich wartości architektonicznych i historycznych;
 - Ochrona przed zabudową i eksponowanie miejsc pamięci narodowej;

- Stała inwentaryzacja obiektów o cennych walorach historycznych i kulturowych oraz sukcesywna aktualizacja ewidencji i rejestru zabytków;
- Rozpoznanie i utworzenie listy dóbr kultury współczesnej województwa oraz objęcie ich ochroną;
- Sporządzanie i realizacja lokalnych programów opieki nad zabytkami;
- Objęcie obiektów zabytkowych właściwą ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- Wspieranie tworzenia parków kulturowych, ustanawiania pomników historii oraz dążenia do wpisu najcenniejszych zabytków na listę UNESCO;
- Rozwój i wykorzystanie potencjału środowiska naukowego w zakresie problematyki opieki nad zabytkami;
- Tworzenie płaszczyzn współpracy międzyregionalnej i transgranicznej w zakresie zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego.

2) Kreowanie i ochrona spójnego i harmonijnego krajobrazu kulturowego:

- Zachowanie historycznie ukształtowanych układów urbanistycznych, ruralistycznych i przestrzennych;
- Kształtowanie krajobrazu kulturowego w oparciu o zasady ładu przestrzennego;
- Odpowiednie wyeksponowanie obiektów zabytkowych i walorów krajobrazowych oraz harmonijne kształtowanie pola ekspozycji zabytku;
- Zachowanie charakterystycznych cech tradycyjnego budownictwa.

3) Efektywne wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym przede wszystkim na cele turystyczne:

- Adaptacja obiektów zabytkowych oraz ich otoczenia przede wszystkim na cele turystyczne i kulturalne;
- Udostępnianie zabytkowych obiektów i miejsc w systemie kulturowych szlaków tematycznych;
- Rozbudowa i wzbogacanie istniejących szlaków kulturowych;
- Integracja powiązań obiektów szlaków kulturowych ze szlakami turystycznymi różnych typów i rodzajów;
- Popularyzacja oraz wspieranie organizacji imprez kulturowych.

4) Budowa spójnego i atrakcyjnego wizerunku oraz marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego:

- Promocja potencjału turystycznego województwa w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
- Integrowanie instytucji i inicjatyw kulturowych w województwie oraz tworzenie płaszczyzn współpracy międzyregionalnej i transgranicznej w zakresie wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego;
- Rozbudowa oferty muzeów, wykorzystującej atrakcyjne formy przekazu;
- Rozbudowa sieci ośrodków informacji turystycznej w zakresie ilościowym i jakościowym;
- Rozbudowa związanej z dziedzictwem kulturowym infrastruktury turystycznej, w tym bazy noclegowej, poprawa zaplecza technicznego turystyki oraz dostępności komunikacyjnej.

5) Kształtowanie tożsamości kulturowej:

- Tworzenie warunków do wzmacniania tożsamości kulturowej lokalnych społeczności oraz tożsamości kulturowej całego regionu;
- Wspieranie działań mających na celu zwiększenie świadomości społecznej w zakresie znaczenia dziedzictwa kulturowego;
- Poprawa dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, w tym przy wykorzystaniu technologii cyfrowych;
- Zwiększenie dostępności wysokiej jakości oferty kulturalnej;
- Rozwijanie działań wspierających aktywny udział mieszkańców w życiu kulturalnym;

- Wzmocnienie tożsamości poprzez budowanie wspólnej marki regionu opartej na elementach dziedzictwa kulturowego.

6) Kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych:

- Sporządzanie Programów rewitalizacji obszarów zdegradowanych;
- Rewitalizacja zdegradowanej zabudowy, w tym zasobów mieszkaniowych;
- Odnowa terenów zieleni;
- Kształtowanie przestrzeni publicznych;
- Realizacja działań na rzecz społeczności lokalnej, w tym zatrudnienia, podnoszenia kwalifikacji, poszerzenia aktywności społecznej, oferty edukacyjnej i kulturalnej, oferty spędzania wolnego czasu oraz wspieranie osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Wskazane w kierunkach polityki przestrzennej województwa wymagania zostały ujęte w niniejszym Programie.

4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego na lata 2021-2024

Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2021-2024 stanowi element polityki samorządowej i ma służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego. Ważnym jego celem jest także edukacja o dziedzictwie, a zarazem jego upowszechnianie i promowanie.

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych województwa lubuskiego. Głównym celem sporządzania i realizacji Programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego Ziemi Lubuskiej przez określenie służących temu warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach samorządu województwa. Głównym celem Programu jest w szczególności realizacja wizji określającej założenia służące ochronie i opiece nad zabytkami. Wyznaczona wizja to - wielokulturowe dziedzictwo województwa lubuskiego fundamentem tożsamości regionu rozwijającego się gospodarczo i turystycznie.

Jako cel strategiczny wyznaczono zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla kształtowania tożsamości województwa lubuskiego.

Zgodnie z tym założeniem dziedzictwo kulturowe jest zasobem dającym możliwość budowania i pielęgnowania wspólnej tożsamości regionu oraz rozwijania potencjału społecznego. Wielokulturowe dziedzictwo o europejskim rodowodzie może być wykorzystane dla zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego województwa. Realizacja wizji i celu strategicznego odbywać się będzie poprzez określenie celów priorytetowych, kierunków działań i zadań.

Cele priorytetowe:

Cel priorytetowy 1 - Rozpoznanie zasobu, poprawa skuteczności ochrony zabytków i efektywne zarządzanie zasobem

Cel priorytetowy 2 - Rewaloryzacja zabytków jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego oraz rozwoju potencjału turystycznego

Cel priorytetowy 3 - Budowanie tożsamości regionalnej poprzez edukację i popularyzację dziedzictwa kulturowego w oparciu o społeczeństwo obywatelskie

Cel priorytetowy 4 - Ochrona krajobrazu kulturowego i świadome jego kształtowanie współgrające z integracją przestrzenną regionu

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami sporządzonymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Rzepin na lata 2016-2022

Strategia Rozwoju Gminy Rzepin określa wizję, priorytety oraz cele rozwoju gminy w latach 2016-2022. W dokumencie wyznaczono główne zadania przygotowanej strategii:

- 1) Sprawne, skuteczne i efektywne zarządzanie rozwojem gminy, w krótkim i długim okresie;
- 2) Optymalne wykorzystanie ograniczonych własnych środków finansowych;
- 3) Lepsze dostosowywanie się do zmieniającego się otoczenia;
- 4) Prowadzenie działalności promocyjnej gminy;
- 5) Pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowych na realizację przewidzianych w strategii przedsięwzięć.

W dokumencie wyznaczono dwa zasadnicze cele strategiczne rozwoju gminy.

1. Cel strategiczny I – wzrost atrakcyjności gospodarczej oraz wzrost pozycji konkurencyjnej gminy

Cele operacyjne

1.1. Przygotowanie przestrzeni (organizacja i uzbrajanie terenów inwestycyjnych) pod aktywność gospodarczą.

1.1.1. Strefa obsługi ruchu tranzytowego przy A2 (Autoport).

1.1.2. Strefa aktywności gospodarczej (ze zróżnicowaną ofertą dla małych i dużych przedsiębiorców) - inkubator przedsiębiorczości.

1.2. Tworzenie łańcucha produkcyjnego lokalnej gospodarki.

1.3. Promocja gospodarcza gminy.

1.4. Wsparcie lokalnej przedsiębiorczości, poprawa jakości wymiany informacji oraz wzmacnianie więzi pomiędzy gminą a przedsiębiorcami.

1.5. Wspieranie strategicznych gałęzi wpływających na rozwój i rozpoznawalność gminy.

1.6. Rewitalizacja społeczna i infrastrukturalna Starego Miasta.

1.7. Poprawa jakości infrastruktury technicznej na terenie gminy Rzepin.

1.8. Zintegrowanie działań na rzecz ochrony środowiska naturalnego gminy Rzepin.

2. Cel strategiczny II – Przygotowanie i promocja spójnej oferty turystyczno-rekreacyjnej gminy

Cele operacyjne

2.1. Opracowanie spójnej oferty turystyczno-rekreacyjnej. Działania promocyjne.

2.2. Budowa nowych obiektów rekreacyjnych oraz rozbudowa infrastruktury turystycznej i sportowej.

3. Cel strategiczny III – zwiększenie poziomu kapitału społecznego i usług publicznych. Cele operacyjne

3.1. Kreowanie warunków na rzecz aktywności społecznej (współpraca z mieszkańcami, NGO-sami i innymi aktywnymi podmiotami).

3.2. Zwiększanie potencjału instytucjonalnego administracji samorządowej poprzez wdrażanie nowoczesnych systemów zarządzania i podnoszenie kompetencji pracowników instytucji samorządowych.

3.3. Wspieranie aktywnej integracji i pomocy społecznej mieszkańców gminy (zwiększanie efektywności działalności podmiotów ekonomii społecznej oraz budowa płaszczyzny współpracy i koordynacji działań w sferze społecznej).

3.4. Wprowadzenie rozwiązań wspierających podejmowane inicjatywy lokalnej.

3.5 Wspieranie działań dotyczących sportu, profilaktyki i ochrony zdrowia.

4. Cel strategiczny IV – poprawa dostępności do wysokiej jakości usług edukacyjnych na terenie gminy

Cele operacyjne

4.1. Dostosowanie do standardów krajowych i europejskich bazy technicznej i dydaktycznej obiektów oświatowych w gminie Rzepin

4.2. Specjalizacja oferty szkolnictwa ponadgimnazjalnego

4.3. Wsparcie oferty kształcenia zawodowego

4.4. Oferta edukacji i kultury dla mieszkańców w różnym wieku

4.5. Rozwój kompetencji kadry oświaty niezbędnych w nowoczesnej edukacji

W opracowaniu z uwagi na wiele problemów dotyczących rozwoju gospodarczego i finansów zminimalizowano kwestie dotyczące zabytków i dziedzictwa kulturowego gminy. Szerzej zajęto się celem operacyjnym związanym z rewitalizacją społeczną i infrastrukturalną Starego Miasta w Rzepinie nawiązując tu do Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami. Według przyjętej wizji „Ożywienie Starego Miasta ma polegać na przywróceniu mu funkcji centrum. Poprawie miałyby ulec infrastruktura, estetyka kamienic - stare miasto miałyby być na powrót atrakcyjne dla mieszkańca oraz dla turysty. W wymiarze przestrzennym miasto zyskałoby plac, na którym odbywałyby się różne wydarzenia, obchody świąt i koncerty, co sprzyjałoby ożywieniu kulturalnemu oraz integracji społecznej.”.

W opracowanej strategii kwestia zabytków została jeszcze poruszona w omówieniu realizacji celu operacyjnego związanego z opracowaniem spójnej oferty turystyczno-rekreacyjnej i związanymi z tym działaniami promocyjnymi. W opracowaniu poruszono kwestię wykorzystania walorów miejsc zabytkowych w celu promocji i edukacji historycznej włączając je do sieci szlaków turystycznych.

5.1.2. Lokalny Program Rewitalizacji Starego Miasta w Rzepinie na lata 2013–2020

Lokalny Program Rewitalizacji Starego Miasta w Rzepinie na lata 2013–2020 jest dokumentem programowym, który integruje potrzeby społeczności lokalnej w zakresie ładu społecznego, przestrzennego oraz gospodarczego. W swoich założeniach bazuje na dokumentach strategicznych i planistycznych będących podstawą polityki rozwoju zarówno na poziomie lokalnym, jak i regionalnym. Zgodność Lokalnego Programu Rewitalizacji z najważniejszymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy, powiatu i województwa jest jednym z warunków koniecznych dla jego skutecznej realizacji. Lokalny Program Rewitalizacji Starego Miasta w Rzepinie jest zgodny z priorytetami, celami i kierunkami rozwojowymi zapisanymi w - najistotniejszych z punktu widzenia procesu rewitalizacji Rzepina - dokumentach strategicznych i planistycznych.

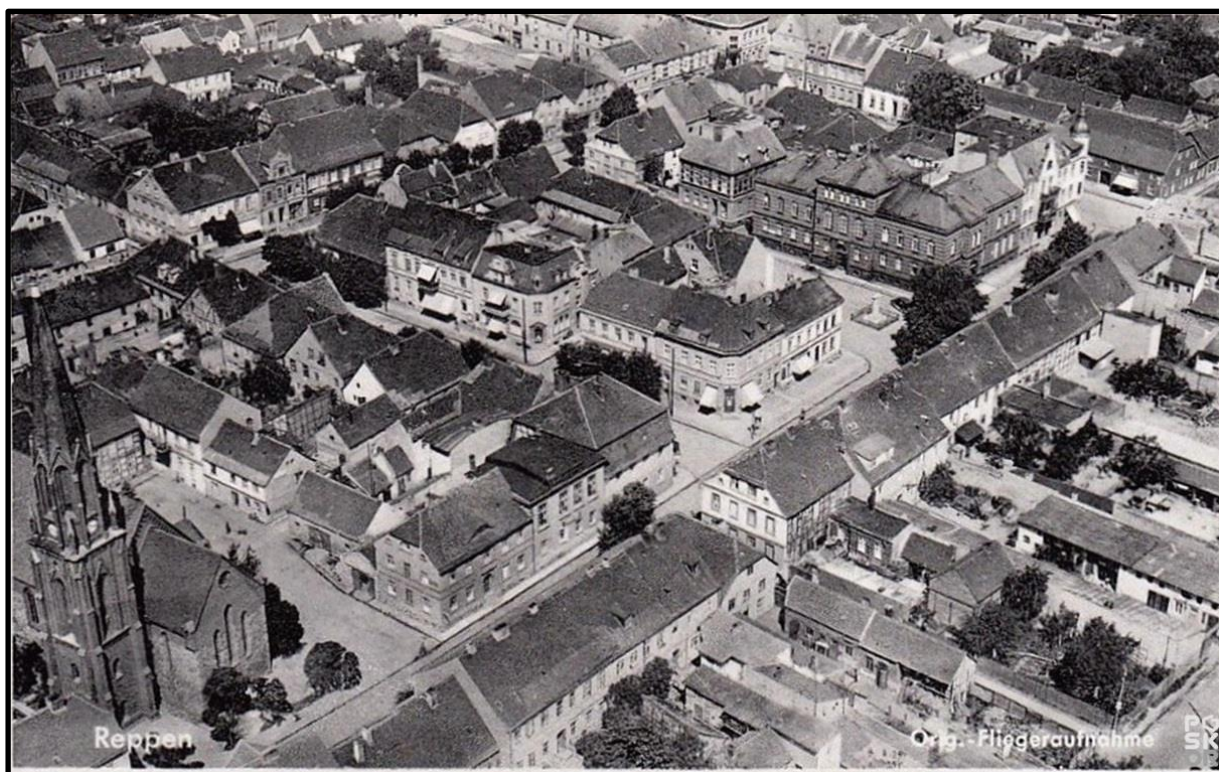
Do głównych kierunków działań w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji Starego Miasta w Rzepinie należy:

- uporządkowanie historycznego centrum Rzepina pod względem urbanistycznym oraz komunikacyjnym;
- odnowienie istniejącej architektury;
- wprowadzenie nowej zabudowy z usługami nastawionymi na turystykę;

- uatrakcyjnienie tej części miasta poprzez ożywienie handlu, turystyki i kultury;
- zagospodarowanie otoczenia rzeki Ilanki oraz wyeksponowanie jej potencjału turystycznego i rekreacyjnego;
- poprawa warunków mieszkaniowych na Starym Mieście;
- możliwość przeprowadzenia imprez masowych w centrum miasta jak np. jarmarki, koncerty i inne;
- stworzenie klimatu i miejsca do spotkań mieszkańców i gości miasta.

W ramach koncepcji rewitalizacji Starego Miasta w Rzepinie zaplanowano nowe ukształtowanie Placu Ratuszowego, zamykające przejazd dla samochodów wzdłuż budynku Ratusza. Projektowana nośność podbudowy placu powinna zapewniać możliwość wjazdu wozów straży pożarnej oraz samochodów ciężarowych, obsługujących odbywające się tam imprezy masowe. Istniejąca zabudowa wzdłuż ulic okalających plac, zostanie uzupełniona zabudową nawiązującą do istniejących budynków. Zabudowa w technologii tradycyjnej, kolory elewacji pastelowe, dachy kryte dachówką ceramiczną w kolorze ceglonym. W centrum kwartału stanowiącego przebudowywany plac Ratuszowy zaprojektowano obiekt, pełniący funkcję dominanty, organizującej założenie urbanistyczne centrum miasta. Forma dominanty o wysokości przekraczającej istniejącą zabudowę, ale mniejszej niż główna dominanta miasta tj. wieża kościoła p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa. Kwartał centrum miasta ograniczony ulicami Inwalidów Wojennych, Bohaterów Westerplatte, Tadeusza Kościuszki oraz Wojska Polskiego stanowić będzie strefę ruchu pieszego. Ulice wokół tego założenia będą jednokierunkowe. Wzdłuż pierzei wydzielone będą także miejsca postojowe dla samochodów osobowych. W pobliżu narożnika południowo-wschodniego placu będą zlokalizowane zatoki dla autobusów, natomiast przy ulicy Tadeusza Kościuszki parking miejski dla obsługi ruchu turystycznego oraz lokalnego. Lokalizacja ta zabezpieczy także obsługę terenów rekreacyjnych, które powstaną wzdłuż rzeki Ilanki (m.in. promenada czy przystań kajakowa).

Istotnym elementem procesu rewitalizacji Starego Miasta będą działania w zakresie odnowy otaczających Plac Ratuszowy kamienic i domów. Odnowienia wymaga także istniejący pomnik ofiar obozów niemieckich. Stworzona przed nim przestrzeń umożliwi przeprowadzenie np. apelu poległych z okazji świąt państwowych, zapewnia miejsce dla warty honorowej, pocztów sztandarowych itp. Na środku projektowanego Placu Ratuszowego zlokalizowana będzie fontanna, która stanowić będzie centralny punkt wokół którego organizuje się życie na placu. Ponadto, nowe elementy małej architektury to ławki oraz murowane klomby otaczające zieleń. Na obszarze rewitalizacji zaprojektowano oświetlenie ulic i placu. Słupy oświetleniowe będą miały formę stylizowanych na latarnie z przełomu XIX i XX wieku (według wzoru już zastosowanych na placu latarni). Podświetlone zostaną elementy małej architektury (m.in. pomniki i fontanna). Bez zmian pozostanie istniejące zadrzewienie wzdłuż ulic. Dodatkowo, zaprojektowano trawniki oraz klomby. Powstaną również pasy zielone rozdzielające miejsca parkingowe zlokalizowane wzdłuż pierzei przy Placu Ratuszowym wraz z uzupełniającymi zadrzewieniami.

1. Rzepin. Historyczna zabudowa Starego Miasta na zdjęciu lotniczym sprzed 1939 roku.
Źródło: www.polska-org.pl

2. Stary Rynek w Rzepinie w trakcie prac renowacyjnych w 2018 roku. Widok z wieży kościoła. Fot. T. Kowaluk. Źródło: www.rzepin.pl

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Dzieje osadnictwa na obszarze dzisiejszego **Rzepina** sięgają X wieku. Według jednej z hipotez miasto powstało na miejscu grodu i rzemieślniczego podgrodzia, zlokalizowanego przy przeprawie przez rzekę Iłankę. Najstarsza wzmianka pisana o Rzepinie pochodzi z 1297 roku. W tym czasie żył Iacobus Craft – *pleban de Repin*, który wystąpił w dokumencie dotyczącym nadawania wsi Wystok paradyjskiemu klasztorowi. Położony wśród niedostępnych bagien średniowieczny Rzepin nie posiadał murów obronnych, lecz ziemno-drewniane wały otoczone fosami. Do miasta prowadziły dwie bramy - od północy i od południa.

Prawa miejskie Rzepin uzyskał w 1329 roku. Wkrótce po lokacji miasta wybudowano kościół pw. św. Katarzyny - najstarszy zabytek miasta. Położenie miasta w pobliżu Frankfurtu utrudniało jego rozwój ekonomiczny i demograficzny. Dopiero w XIX wieku w Rzepinie zaczęły się rozwijać przedmieścia, co było związane było z powstawaniem pierwszych drobnych zakładów produkcyjnych. Na przestrzeni dziejów miasto często było niszczone podczas wojen (największe zniszczenia podczas wojny trzydziestoletniej i siedmioletniej), a w XVII wieku dwukrotnie niemal doszczętnie spłonęło. W XVIII wieku zasypano fosy, tworząc na ich miejscu ogrody, które w większości przetrwały do dziś, tworząc kordon zieleni wokół Starego Miasta. W XIX wieku impulsem dla rozwoju miasta stało się wybudowanie dróg, najpierw kołowych z Frankfurtu do Poznania, a w połowie XIX wieku kolejowych. W 1870 roku wybudowano linie kolejową z Berlina do Poznania, dzięki której rozpoczął się rozwój Rzepina. Miasto zaczęło się rozbudowywać w kierunku dworca kolejowego. W 1874 roku w Rzepinie powstał węzeł kolejowy, dzięki budowie linii do Wrocławia, przedłużonej rok później na północ do Kostrzyna. W 1890 roku powstała linia do Międzyrzecza. W czasie II wojny światowej miasto nie było silnie zniszczone, zwłaszcza w dobrym stanie zachowało się Stare Miasto. Jednak ze względu na położenie nadgraniczne i dominującą rolę Słubic w regionie, jego rozwój był mało dynamiczny. Obecna powierzchnia Starego Miasta w Rzepinie wynosi 36 hektarów. Obszar zamieszkuje 1176 mieszkańców, a liczba budynków mieszkalnych zlokalizowanych w jego obrębie wynosi 140. Dominujące na obszarze rewitalizacji funkcje to: usługowa, administracyjna, mieszkaniowa, komunikacyjna, kulturalna, rekreacyjna i turystyczna.

Istniejąca do dzisiaj sieć osadnicza gminy wykształciła się w okresie średniowiecza. Większość wsi powstała w XIII stuleciu – w czasie intensywnego rozwoju obszaru ziemi lubuskiej, a świadectwem ich początku są pozostałości pierwotnych układów przestrzennych i pozostałości pierwszych murowanych kościołów.

Informacje zawarte w dawnych źródłach pisanych pozwalają na częściowe odtworzenie dziejów wsi wchodzących w obręb administracyjny gminy Rzepin.

Drzeńsko – Wieś założyli koloniści w XIII wieku. Początkowo zajmowała 64 łany ziemi, z czego 4 należały do proboszcza. Według dokumentu z 1312 roku wieś *Drenzech* należała do rodu Klepzig. W akcie z 1329 roku potwierdzającym granice Rzepina wymieniona została wieś *Drentz* nad strumieniem *Lroye*. Z zapisu w księdze ziemskiej Karola IV z 1375 roku znajdował się tu zamek. W XVIII stuleciu próbowano rozwijać w Drzeńsku hodowlę jedwabników. Założono ją na majątku kościelnym, a zajmowali się nią obaj kościelni. Hodowla upadła z powodu złego klimatu, ale jeszcze na przełomie XIX i XX wieku na terenie tutejszej cegielni widziano drzewa morwowe. 4 lipca 1810 roku wielki pożar strawił całą wieś wraz z kościołem. Świątynia w stylu późnoromańskim zbudowana została w połowie XIII wieku, przebudowana i powiększona o kuchtę w XVIII stuleciu. Po odbudowie w połowie XIX wieku dostawiono wieżę i kaplicę. W latach 1939-1945 w wydzielonych zabudowaniach gospodarczych wsi

istniał obóz jeniecki dla polskich jeńców wojennych, którzy zatrudniani byli w indywidualnych gospodarstwach. Po wojnie wieś zasiedlona została zdemobilizowanymi żołnierzami.

Kowalów – Najstarszy zachowany dokument dotyczący wsi Kowalów pochodzi z 1405 roku, jednak wieś powstała w XIII stuleciu o czym świadczy zabytkowy późnoromański kościół datowany na lata 1250–1270. Wieś stanowiła ośrodek majątku ziemskiego, którego właścicielem do 1945 r. była rodzina von Kaphengst-Kohlow. 2 lutego 1945 roku wieś została zajęta przez wojska radzieckie, które w kwietniu przekazały ją polskiej administracji. Po wprowadzeniu się Polaków zorganizowano tu gminę zbiorczą, a dotychczasowy kościół ewangelicki rekonsekrowano na katolicki 29 czerwca 1945 roku. We wsi zachował się park podworski z XIX wieku, z dębami o obwodzie do 330 cm oraz zabudowania folwarczne z końca XIX i początku XX wieku.

Lubiechnia Mała, Lubiechnia Wielka – Obie wsie mają metrykę średniowieczną. Zachowało się kilka dokumentów dotyczących Lubiechni Wielkiej, w których zapisano dawne nazwy miejscowości, oraz inne informacje. I tak w dokumencie opisującym granice Rzepina z 1329 roku wymieniono m.in. młyn należący do wsi *Löbbichen*. W spisie dziesięcin diecezji lubuskiej z około 1405 roku zanotowano, iż *Grose Lubechyn* liczyła 64 łany, w tym 4 łany należące do proboszcza, a 9 do sędziego. W 1516 roku wieś przeszła w posiadanie rodziny von Sydow. W XVII lub XVIII stuleciu miejscowość stała się własnością panującego.

W Lubiechni Małej zachował się budynek kościoła ewangelickiego (obecnie rzymskokatolicki filialny pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego), wzniesionego w konstrukcji szachulcowej, drewnianej w 1669 roku na pozostałościach starszej świątyni.

W Lubiechni Wielkiej znajduje się kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej wybudowany z cegły w stylu neogotyckim na przełomie XVII i XVIII wieku. Obecnie kościół jest filią parafii rzymskokatolickiej pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Rzepinie. Budynek był przebudowywany w XIX wieku. Zachowały się dwa dzwony kościelne oraz inne zabytki z tamtych czasów.

Radów – Wieś od połowy XIII wieku do 1287 roku stanowiła kondominium biskupów magdeburskich po raz pierwszy została wspomniana w dokumencie z 1317 roku. Była własnością biskupów lubuskich, później margrabiów brandenburskich. Następnie przejęta przez państwo pruskie – od 1718 roku należała do domeny państwowej z siedzibą w Pamięcinie. Niewielki majątek ziemski, który od początku XX wieku należał do rodziny Kuhlow. W miejscowości zachował się kościół wzniesiony około połowy XIII wieku z granitowy kwadr, jeszcze w stylu późnoromańskim.

Serbów – Wieś o metryce średniowiecznej. Pierwotny niezachowany kościół gotycki z kamienia wzniesiono w XIV wieku. Otoczony murem z kamieni polnych oraz cmentarzem został przebudowany na początku XX wieku. Od wschodu jest zamknięty pięciobocznie. Wieża i przybudówka przed wejściem od południa również pochodzą z nowszych czasów. Sklepienie jest drewniane, beczkowe. W 1913 roku na wyposażeniu świątyni znajdowały się dwa barokowe świeczniki, kielich srebrny z 1714 roku z napisem G.F.W., barokowa, cynowa misa chrzcielna z 1755 roku ze znakiem Gottlieba Lebiego.

Starków – Wieś po raz pierwszy w źródłach została zapisana w 1351 roku jako *Storkow*. W tym okresie należała do rodziny mieszczańskiej z Frankfurtu. W kolejnych stuleciach była własnością kilku rodów. Od 1598 roku wieś przeszła pod zarząd domeny państwowej w Lubasz. Pierwszy kościół pewnie jeszcze drewniany wzniesiono w XIII wieku. Kolejny już gotycki z kamieni i cegły w XIV stuleciu. Rozebrano go w 1972 roku

Staroścín – Dzisiejsza wieś powstała w 2 połowie XVIII wieku jako majątek na gruntach miasta Rzepin. W 1929 osadę włączono w obręb miasta. W danych budynkach szpitalnych znajduje się technikum leśne.

Sulów – Wieś powstała przy średniowiecznym szlaku prowadzącym z Frankfurtu do Poznania. Po raz pierwszy wzmianka o parafii, a więc pośrednio o kościele pojawia się w dokumencie

datowanym na 1405 rok. W 1428 roku margrabia Jan nadał wieś w lenno mieszczaninowi z Frankfurtu. W tym czasie powstaje murowany z kamieni i cegły gotycki kościół. W 1737 roku dobudowano do niego wieżę i kruchtę, a w 1913 roku prezbiterium.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy jest pochodną wykorzystania warunków naturalnych do stworzenia wartości kulturowych, wiąże się nierozzerwalnie z historią miasta jako ośrodka władzy i sąsiadujących z nim osad, które na przestrzeni wieków rozwijały się, ale także podlegały zniszczeniom naturalnym w wyniku katastrof naturalnych (np. powodzie), czy wywołanych przez ludzi (np. pożary, działania wojenne etc.). Krajobraz kulturowy Rzepina był i jest nierozzerwalnie związany z otoczeniem przyrodniczym w postaci lasów i przebiegającymi w pobliżu szlakami komunikacyjnymi. Od początku istnienia znaczny wpływ na rozwój miasta były lasy, które go otaczały. Lasy nadane zostały miastu już przed XIV wiekiem. W okolicy Rzepina znajdowały się dwa lasy królewskie, co dowodzi jak obfite w zwierzynę łowną były te tereny. Sytuacją mającą zasadniczy wpływ na wczesne dzieje miasta miało jego położenie w pobliżu znacznie bardziej rozwiniętego ośrodka jakim był średniowieczny Frankfurt dokąd prowadziły ważniejsze szlaki komunikacyjne. Dopiero po rozbudowie sieci drogowej i powstania szlaków kolejowych w XIX wieku rozpoczął się rozwój miasta. Następuje rozbudowa Starego Miasta z zachowaniem dawnego układu przestrzennego sieci ulic. Pod koniec XIX i na początku XX wieku powstają nowe budynki użyteczności publicznej, które dzisiaj stanowią ważną część miejskich zabytków. Od średniowiecza wokół miasta powstaje sieć osadnicza. Część z istniejących wsi zachowała dawny układ ruralistyczny.

Obecnie na krajobraz kulturowy gminy Rzepin składają się więc osiągnięcia cywilizacyjne człowieka utrwalone zarówno w pojedynczych obiektach i zespołach budowlanych, jak i w zachowanych elementach zagospodarowania przestrzeni, w skład których wchodzi krajobraz miejski oraz założenia wiejskie.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zabytkami nieruchomymi są pojedyncze lub tworzące zespoły dzieła architektury i budownictwa, takie jak zamki, pałace, dwory, folwarki, zabytki sakralne, budowle użyteczności publicznej i mieszkalne, zabytki techniki, budownictwa obronnego, a także parki, ogrody, zespoły komponowanej zieleni, układy urbanistyczne i ruralistyczne, cmentarze, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Historyczne układy przestrzenne

Na terenie gminy nie występują układy przestrzenne wpisane do rejestru zabytków, choć wpisem obszarowym z uwagi na walory historyczne mogło by zostać objęte Stare Miasto w Rzepinie w obrysie dawnego terenu zabudowy otoczonej wałem ziemnym (umieszczone w ewidencji zabytków jako układ urbanistyczny).

Do ewidencji zabytków wpisane zostały zachowane częściowo układy ruralistyczne miejscowości Drzeńsko, Kowalów, Radów, Serbów, Sułów.

Budownictwo obronne

Średniowieczne miasto nie posiadało murów obronnych lecz wały drewniano-ziemne, rozebrane i zniwelowane w XVIII wieku. Czytelny, średniowieczny układ urbanistyczny od wschodu posiadał naturalną granicę, rozlewiska rzeczki Ilanki. Z pozostałych stron otoczony został potrójnym pasem wałów z dwiema fosami, które w XVIII wieku zasypano i założono ogrody. Miasto posiadało dwie bramy: Ośniańską na północy i Młyńską na południowym wschodzie.

Innym istniejącym reliktem budownictwa obronnego na terenie gminy są pozostałości budownictwa grodowego datowanego na wczesne średniowiecze, zlokalizowane przy granicy gminy nad rzeką Ilanką. Zachowały się tam wały trójczołowego grodu z okresu plemiennego. Obiekt znajduje się w ewidencji archeologicznej na obszarze przypisanym do miejscowości Tarnawa Rzepińska należącej do sąsiedniej gminy Torzym (wpis do rejestru zabytków KZA-I-28/66 z dn. 10.03.1966).

Budownictwo sakralne

Zabytki architektury związane z kultem religijnym należą do jednych z najważniejszych elementów waloryzujących krajobraz kulturowy poszczególnych miejscowości. W znacznej mierze są to świątynie będące najstarszym świadectwem dawnego budownictwa, które pełnią rolę dominant architektonicznych w obrębie historycznych układów przestrzennych.

Do najcenniejszych zabytków o charakterze sakralnym z terenów gminy z pewnością należy sześć kościołów wpisanych do rejestru zabytków:

- Kościół p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Rzepinie (nr wpisu do rejestru 1918 KOK-I-202/76, L-420/A). Pierwotną budowlę wzniesiono w stylu późnoromańskim. Zbudowane z granitu dolne partie kościoła datuje się na schyłek XIII wieku. Z pierwotnej budowli przetrwało prezbiterium wraz z trzema wschodnimi oknami o lekko zaokrąglonych łukach. Do korpusu kościoła od strony północnej przylega kaplica wzniesiona pod koniec XIV wieku z ostrołukowym profilowanym portalem i ceglanyymi maswerkowymi fryzami, o sklepieniu krzyżowo-żebrowym. W dokumencie z 1698 roku odnotowano, że kościół wzniesiony w mieście jest cały murowany z drewnianą wieżą, pięcioma dzwonami i zegarem. W 1709 roku kościół uległ zniszczeniu. Odbudowano go w cegle, podwyższono znacznie partie murów oraz zbudowano neogotycką wieżę. Proces jego odbudowy i modernizacji zakończył się dopiero w 1879 roku. Obecna bryła kościoła i wystrój wnętrza ukształtowane zostały w czasie przebudowy. W prezbiterium Chrystus na krzyżu, tabernakulum i ciernie, wykonane są z ozdobnego metalu. W oknach znajduje się 7 witraży. W centralnym oknie witraż przedstawiający Najświętsze Serce Pana Jezusa. W 1879 roku w kościele zbudowane zostały dwudziestogłosowe organy.

- Kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Lubiechni Małej (nr wpisu do rejestru 531, KOK-I-52/76, L-402/A) – to niewielki kościółek wzniesiony w konstrukcji ryglowej w drugiej połowie XVII wieku z drewnianą wieżą zbudowaną w 1818 roku. Remontowany w XIX i na początku XX wieku. Pomimo pewnych przekształceń, kościół przetrwał do chwili obecnej w formie jaką nadano mu w czasie budowy. Jest jednym z nielicznych na tym terenie sakralnych obiektów ryglowych i to o tak dawnej metryce. Jest to budowla założona na planie prostokąta, zamknięta po stronie wschodniej trójbocznie. Po stronie zachodniej znajduje się prostopadłościenna wieża. Natomiast od południa została dodana w późniejszym etapie

czworoboczna kruchta. Obiekt został wybudowany w konstrukcji ryglowej z wypełnieniem pól międzyryglowych strychulcami oplecionymi słomą i wylepianych gliną oraz tynkowanych.

XVIII-wieczny kościół ryglowy pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Lubiechni Małej (nr wpisu do rejestru zabytków 531, KOK-I-52/76, L-402/A). Fot. P. Kołosowski

Część pól została wtórnie przemurowana. Wieża w dolnej partii jest przemurowana, powyżej drewniana, szalowana deskami. Wewnątrz świątyni zachowały się drewniane empory, ceramiczna posadzka, ołtarz, kazalnica i ławki.

Licząca przeszło 300 lat substancja budowlana kościoła jest mocno nadwyżężona. Dla dalszego utrzymania zabytkowego kościółka (który jest najstarszym obiektem we wsi), niezbędne jest wykonanie szerokiego zakresu prac remontowych. W 2012 roku pozyskano środki zewnętrzne i zrealizowano projekt pn. „Remont kapitalny wieży i dachu kościoła p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Lubiechni Małej”. W ramach inwestycji wykonano kapitalny remont dachu polegający na rozebraniu starego pokrycia dachowego, odgrzybieniu, wymianie odeskowania, uzupełnieniu braków i okryciu dachu dachówką ceramiczną. Ponadto, wymieniono rynny i wykonano remont schodów. Obecnie ukończono kolejny etap prac restauratorskich. Prace polegały na zapewnieniu bezpiecznego odprowadzenia wody opadowej, konserwacji i restauracji konstrukcji drewnianej w elewacjach, a także konserwacji i restauracji wypełnień i opracowania pól międzyryglowych.

- **Kościół pw. Jezusa Miłosiernego w Drzeńsku** (nr wpisu do rejestru 991). Świątynię wzniesiono w stylu późnoromańskim w połowie XIII wieku. W XVIII wieku został przebudowany i powiększony o kruchtę. Kościół uległ zniszczeniu w trakcie pożaru w 1810 roku. Po odbudowie dostawiono do niego w połowie XIX wieku wieżę i kaplicę. W 1985 roku kościół ponownie odbudowano.

- **Kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Kowalowie** (nr wpisu do rejestru 271, KOK-I-40/76). Kościół to odrestaurowany zabytek to typowy przykład późnoromańskiej świątyni wiejskiej z ostrołukowymi oknami i portalem, jakie budowano w całym regionie Nadodrza pod koniec XIII wieku. Kościół uległ spaleniowi w roku 1830 i w tym samym roku został odbudowany. Ciekawostką kościoła w Kowalowie jest szachownica wyryta w kamieniu przy jednym z portali wejściowych, który zwieńczony jest z kolei kamiennym wizerunkiem krzyża, co stanowi architektoniczną rzadkość.

- **Kościół poewangelicki w Radowie pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa** (nr wpisu do rejestru 273, KOK-I-41/76) jest cennym przykładem budownictwa romańskiego na terenie województwa lubuskiego. Świątynię zbudowano z ciosanych granitowych kwadr o różnych barwach. Okna chóru zamknięto łukiem półkolistym, co wskazuje na powstanie świątyni przed 1270 rokiem. Budowla składa się z prezbiterium oraz korpusu nawowego z wydzieloną wewnętrzną prostokątną częścią wieżową wzniesioną do wysokości nawy. Nawa oświetlona jest czterema oknami (po dwa od południa i północy) wybitymi w XIX wieku. Identycznie przekształcone są dwa boczne okna w prezbiterium. W ścianie wschodniej kościoła zachowały się w postaci wnęk trzy pierwotne okna o wysmukłych kształtach, zamknięte półkoliście. W 1708 roku przeprowadzono prace remontowe wieży kościelnej, co zaświadcza stara chorągiewka pogodowa z orłem trzymającym w szponach berło i szablę oraz datą. W 1804 roku w kościele ustawiono nowy ołtarz. Świątynia posiada trzy stare dzwony: z 1439, 1605 i 1620 roku. Pamiątką po średniowiecznym warsztacie budowlanym są szachownice. Świątynia złożona jest z prostokątnej nawy i wyodrębnionego prezbiterium. W części zachodniej, sądząc po parametrach muru, projektowana była wieża. Zapewne po północno-wschodniej stronie świątyni znajdowała się pierwotnie zakrystia. Korpus i prezbiterium nakryte zostały osobnymi dachami dwuspadowymi krytymi dachówką ceramiczną karpiówką. W części zachodniej po obu stronach wprowadzono lukarny. W XIX wieku powiększono wejście główne i zmieniono ościeża okien na ceramiczne, być może wykonano nowe ceramiczne szczyty i gzymsy koronujące, a także zamurowano portal w prezbiterium i okna w szczycie wschodnim. Zapewne przeprowadzono także remont więźby dachowej. Elewacje posiadają półkoliście zamknięte

okna z maswerkiem. W elewacji wschodniej umieszczone trzy smukłe blendy po zamurowanych otworach okiennych. Przejście z kruchty do nawy półkolistym łukiem. Nawa otwarta jest na prezbiterium półkolistym łukiem tęczowym. Pomimo późniejszych przekształceń budowla zachowała swój średniowieczny charakter.

Późnoromański XIII-wieczny kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Radowie (nr wpisu do rejestru zabytków 273, KOK-I-41/76). Skaniny wykonał P. Gorek. Firma Gorek Restaurowo

- Kościół poewangelicki w Starkowie (nr wpisu do rejestru zabytków 142, KOK-I-14/76)

Pierwotną Świątynię wzniesiono zapewne jeszcze w XIII wieku skoro pod datą 1405 pojawia się pierwsza wzmianka o miejscowej parafii. Na pozostałościach tego kościoła w XV wieku powstał murowany z kamienia i cegły kościół wzniesiony w stylu gotyckim. Kościół przebudowano na początku XIX wieku. W 1972 rozebrano pozostałości jego murów, a relikty wpisano do rejestru zabytków.

Dwa pozostałe zabytkowe obiekty sakralne wpisane są do gminnej ewidencji zabytków.

- Kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej w Lubiechni Wielkiej. Pierwotny niezachowany kościół wzniesiony w okresie nowożytnym został przebudowany na przełomie XVII/XVIII wieku, o czym świadczą zachowane dzwony. Jeden pochodzi z 1697 roku i został ufundowany przez Joachima Erdmanna von „Borgsdorf”, a odlany przez Christiana Heintze w Barlinku. Drugi wykonał w 1706 roku Jan Jakub Schulz z Berlina. Ołtarz i ambona wykonane zostały w 1700 roku przez Daniela Ulrika Duchtera z Frankfurtu. Wszystkie elementy wystroju zostały przeniesione do nowego kościoła, który zbudowano z cegły, w stylu neogotyckim pod koniec XIX-go wieku. Świątynię poświęcono 7 września 1898 roku.

- Kościół pw. Matki Boskiej Królowej Polski w Serbowie. Pierwotny niezachowany kościół gotycki z kamienia wzniesiono w XIV wieku. Otoczony murem z kamieni polnych oraz cmentarzem został przebudowany na początku XX wieku. Od wschodu jest zamknięty pięciobocznie. Wieża i przybudówka przed wejściem od południa również pochodzą z nowszych czasów. Sklepienie jest drewniane, beczkowe. W 1913 roku na wyposażeniu świątyni znajdowały się dwa barokowe świeczniki, kielich srebrny z 1714 roku z napisem G.F.W., barokowa, cynowa misa chrzcielna z 1755 roku ze znakiem Gottlieba Lebiego. Kościół posiadał również trzy dzwony średniowieczne. Na szyi dzwonu z 1471 roku znajdował się napis późnogotycką minuskułą. Drugi również XV-wieczny dzwon posiadał napis późnogotycką minuskułą. Trzeci dzwon średniowieczny nie miał napisów. Kościół w Serbowie przez blisko 30 lat pozostawał nieczynny. Odremontowany w 1974 roku został poświęcony pw. Matki Boskiej Królowej Polski.

Zespoły pałacowo-parkowe oraz pałacowo-folwarczne.

Na terenie gminy zachowało się kilkanaście przykładów założeń dworsko-parkowych i folwarcznych. Do tej kategorii można zaliczyć dworek myśliwski (obecnie siedziba EWE Energia) – wybudowany w XVIII wieku, zlokalizowany przy ul. Słubickiej 12 w Rzepinie, obiekt jest wpisany do rejestru zabytków województwa lubuskiego pod nr 1119, decyzją KOK-I-203/76.

Przy drodze w kierunku Ośna, na północny zachód od układu Starego Miasta, w centralnej części parceli wielkości około 30 arów, mieści się dwór wzniesiony na przełomie XVIII i XIX wieku. Jest to pozostałość dużo większego majątku, wymienianego już w 1329 roku jako uposażenie wójta i sądu miejskiego o powierzchni 4 łanów. W XVI wieku właścicielem majątku była domena w pobliskim Gajcu, a następnie elektor przekazał go w lenno Amtmanowi Georgowi Enderlein, które utrzymał jeszcze w 1598 roku jego syn. Następny właściciel Bartold Friedrich odsprzedał posiadłość w 1644 roku Radzie Miejskiej Rzepina, która była w jego posiadaniu do 1839 roku, tj. do czasu przekazania w wieczystą dzierżawę osobie prywatnej za 4150 talarów i 355 talarów rocznej dzierżawy. Wkrótce folwark powiększony został jeszcze o jeden łan i w połowie XIX wieku obejmował 188 hektarów. W majątku zajmowano się głównie hodowlą owiec, wspomnianą już w XVI wieku. Dokumenty z 1850 roku wymieniają liczbę 500

owiec, 10 koni i 25 krów, a dochód z parceli i owczarni wynosił 566 talarów rocznie. Pod koniec XIX wieku w Rzepinie rozwinął się drobny przemysł: sukienniczy, maszynowy, drzewny i inne. Zabudowania folwarczne w większości zostały rozebrane, a tereny przeznaczono pod zabudowę mieszkalną i dworzec kolejowy.

Klasykistyczny dwór – dawna siedziba dzierżawców – stanowi pozostałość zabudowań folwarku. Jest to budynek założony na planie prostokąta, jednokondygnacyjny, częściowo podpiwniczony, nakryty wysokim, naczółkowym dachem mansardowym. Dolna partia poddasza zaadaptowana na cele użytkowe. Elewacje podłużne były pierwotnie siedmioosiowe, natomiast boczne dwuosiowe. Południową elewację wyróżnia dwukondygnacyjny, trzyosiowy ryzalit z centralnym, półowalnym wykuszem, w którym znajduje się wejście, nakryty jest on trzypołaciowym daszkiem. Symetryczne wejście w elewacji północnej zaakcentowane zostało w dolnej części dachu trójkątnym szczytem. Ściany zewnętrzne zbudowane zostały z cegły, wewnętrzne częściowo ceglane, a częściowo ryglowe z wypełnieniem ceglanym. Więźba dachowa w układzie krokwiowo-jętkowym.

Po II wojnie światowej budynek dworu mieścił Inspektorat PGR, w latach 90-tych XX wieku należał do Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa, a obecnie jest w posiadaniu prywatnej firmy. Pierwotny klasycystyczny wystrój elewacji został skuty podczas remontu generalnego w latach 60. XX wieku, jedynie bryła budynku i przede wszystkim forma dachu stanowią o wyrazie architektonicznym obiektu. Po roku 2000 nowy właściciel wykonał kompleksowy remont budynku z wymianą okien i drzwi na drewniane, nowych elewacji i przystosował wnętrza do współczesnych standardów. Wymieniono również poprzednie pokrycie dachowe z blachy na dachówkę ceramiczną karpiówkę, ułożoną w koronkę i wstawiono w dachu okna połaciowe.

W ewidencji zabytków znajdują się również pozostałości kilku innych dworów i założeń folwarcznych.

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	OBIEKT	ADRES	CHRONOLOGIA
Gajec	Rzepin	Założenie folwarczne	Gajec 69-100 Rzepin	poł. XIX w., pocz. XX w.
Gajec	Rzepin	Dwór	Gajec 69-100 Rzepin	2 poł. XVIII w. , rozbud. XIX w.
Gajec	Rzepin	Dwór	Gajec 69-100 Rzepin	pocz. XIX w.
Gajec	Rzepin	Oficyna dworska	Gajec 69-100 Rzepin	pocz. XIX w.
Gajec	Rzepin	Olejarnia obecnie magazyn	Gajec 69-100 Rzepin	1 ćw. XX w.
Gajec	Rzepin	Chlewnia obecnie magazyn	Gajec 69-100 Rzepin	poł. XIX w.
Kowalów	Rzepin	Założenie folwarczne	69-114 Kowalów	2 poł. XIX w.
Kowalów	Rzepin	Owczarnia, obecnie garaż	69-114 Kowalów	2 poł. XIX w.
Kowalów	Rzepin	Obora, obecnie magazyn	69-114 Kowalów	2 poł. XIX w.
Staroścín	Rzepin	Założenie folwarczne	Staroścín 69-110 Rzepin	2 poł. XIX w.

Staroścín (Rzepín)	Rzepín	Założenie szpitalno-opiekuńcze, obecnie Zespół Technikum Leśnego	Staroścín 69-110 Rzepín	pocz. XX w.
Staroścín (Rzepín)	Rzepín	Budynek szpitalny, obecnie szkoła	Staroścín 69-110 Rzepín	pocz. XX w.
Staroścín (Rzepín)	Rzepín	Dom opieki społecznej, obecnie internat	Staroścín 69-110 Rzepín	pocz. XX w.
Sułów	Rzepín	Założenie folwarczne	Sułów 69-114 Kowalów	2 poł. XIX w., pocz. XX w.

Są także pozostałości parków dworskich. Parki podworskie związane są z dawnymi zespołami dworsko-parkowymi. Są to niewielkie, naturalistyczne parki wiejskie założone na przełomie XIX i XX wieku jako uzupełnienie otoczenia lokalnych rezydencji, z dominującymi gatunkami drzew liściastych rodzimego pochodzenia.

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	OBIEKT
Gajec	Rzepín	park dworski
Serbów	Rzepín	park dworski
Sułów	Rzepín	park dworski
Kowalów	Rzepín	park dworski

Budynki mieszkalne

Kamienice są podstawą miejskiego budownictwa mieszkaniowego od średniowiecza po drugą połowę XX w. Wśród zabytków nieruchomych to właśnie zabudowa mieszczańska stanowi największą liczbę obiektów zabytkowych. Podlega ona ochronie jako indywidualne obiekty wpisane do rejestru zabytków bądź jako zespoły zabudowy, tak jak w przypadku Rynku z zabudową z XVIII i XIX wieku W Rzepinie charakterystyczna zabudowa mieszczańska występuje wzdłuż ul. 1 Maja, AL. Wolności, Plac Kościelny, Plac Ratuszowy, Bohaterów Westerplatte, ul. Kościuszki, ul. Ks. Stanisława Kusiaka, Adama Mickiewicza, Stanisława Moniuszki, Ul. Poznańska, ul. Rolna, ul. Słubicka, Wąska, Wojska Polskiego.

Wśród zabytkowych obiektów mieszkalnych znaczną część stanowią również domy z terenów wiejskich. Budynki mieszkalne są najliczniejszą grupą zabytków. Większość z nich powstała na przełomie XIX i XX wieku.

Budynki użyteczności publicznej

W kategorii budynków użyteczności publicznej wyróżniamy obiekty przeznaczone na potrzeby administracji publicznej, wymiaru sprawiedliwości, kultury, kultu religijnego, oświaty, szkolnictwa wyższego, nauki, wychowania, opieki zdrowotnej, społecznej lub socjalnej, obsługi bankowej, handlu, gastronomii, usług, w tym usług pocztowych lub telekomunikacyjnych, turystyki, sportu, obsługi pasażerów w transporcie kolejowym,

drogowym, lotniczym, morskim lub wodnym śródlądowym oraz inne budynki przeznaczone do wykonywania podobnych funkcji.

W przypadku budynków pełniących funkcje administracyjne należy wyróżnić budynek rzepińskiego ratusza. Jest to jeden z okazalszych zabytków Rzepina. Zlokalizowany w centralnym punkcie miasta średniowieczny ratusz został spalony w 1641 roku. Współczesny budynek rady miejskiej jaki możemy oglądać na Placu Ratuszowym został odbudowany w konstrukcji szachulcowej. Budowla ceglana wybudowana została na szczątkach starej w latach 1882-1883. W wyniku działań wojennych ratusz został zniszczony, a po wojnie odbudowano go ponownie.

Wśród budynków powstających na cele oświatowe, należy wymienić:

- Gmach Liceum Ogólnokształcącego i internatu w Rzepinie – mieszczące się w budynkach powstałych na początku XX wieku.
- Zespół budynków Technikum Leśnego w Staroście - budynki szkolne zostały wybudowane około 1905 roku z przeznaczeniem na szpital dla psychicznie chorych. W latach 50. XX w. budynki poddano modernizacji i z nakazu Ministerstwa Leśnictwa obiekt przygotowywano dla potrzeb oświaty leśnej.

Zabytkowa zielen

Poza pozostałościami terenów parkowych na terenie miasta i gminy zachowały się obszary historycznej zieleni będącej ważnym elementem dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego, podlegające ochronie na podstawie przepisów Ustawy o ochronie przyrody. Problematyka inwentaryzacji, zachowania i pielęgnowania zieleni historycznej jako integralnej części dziedzictwa miasta i gminy jest nierozdzielnie związana z Gminnym Programem Opieki. Na terenie gminy istnieje kilkanaście pomników przyrody ożywionej i martwej wpisanych do wykazu Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody. Są to głównie okazy drzew liściastych, ale są też grupy sosen. Przyrodę nieożywioną reprezentuje pomnikowy Głaz narzutowy o wysokości około 2 metrów we wsi Gajec. Najokazalszym i najbardziej znanym drzewem pomnikowym jest sześćsetletni dąb szypułkowy „Piast” koło Nowego Młyna. Pozostałe pomniki przyrody stanowią:

- skupienia drzew - po 6 sosen zwyczajnych w obrębach ewidencyjnych: Lubiechnia Wielka oraz Gajec,
- dęby szypułkowe – rosną w obrębie ewidencyjnym Gajec m.in. przy osadzie Nowy Młyn oraz w mieście Rzepin (ul. Wojska Polskiego),
- buk zwyczajny – rośnie w obrębie ewidencyjnym Gajec,
- topola czarna – rośnie w mieście Rzepin (przy ul. Nadrzecznej),
- wiąz szypułkowy – rośnie w pobliżu osady Nowy Młyn.

Mogily, cmentarze

Pierwsze średniowieczne cmentarze w Rzepinie i okolicznych wsiach znajdowały się w miejscach poświęconych - przy kościołach. W okresie nowożytnym rozpoczęto przenoszenie cmentarzy poza obręb zabudowy, co było podyktowane przede wszystkim względami higienicznymi. Tylko część z najstarszych cmentarzy zachowała swój charakter z pozostałościami pomników, krzyży i płyt nagrobnych.

Do ewidencji zabytków zostało wpisane 16 dawnych cmentarzy:

- dawny cmentarz ewangelicki przy kościele ewangelickim we wsi Drzeńsko (obecnie kościół filialny pw. Jezusa Miłosiernego),

- dawny cmentarz ewangelicki w miejscowości Gajec,
- dawny cmentarz ewangelicki przy kościele ewangelickim w miejscowości Kowalów (obecnie kościół parafialny pw. Św. Piotra i Pawła),
- dawny cmentarz ewangelicki – obecny cmentarz komunalny,
- dawny cmentarz ewangelicki przy kościele ewangelickim w miejscowości Lubiechnia Mała (obecnie kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego),
- dawny cmentarz ewangelicki w miejscowości Lubiechnia Mała,
- dawny cmentarz ewangelicki przy kościele ewangelickim w miejscowości Lubiechnia Wielka (obecnie kościół filialny pw. Matki Boskiej Różańcowej),
- dawny cmentarz ewangelicki przy kościele ewangelickim w miejscowości Radów (obecnie kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa),
- dawny cmentarz ewangelicki we wsi Radów,
- dawny cmentarz żydowski w miejscowości Rzepin,
- dawny cmentarz przy kościele parafialnym pw. Św. Katarzyny w miejscowości Rzepin,
- dawny cmentarz ewangelicki obecny komunalny w miejscowości Rzepin,
- cmentarz żołnierzy radzieckich w miejscowości Rzepin,
- dawny cmentarz ewangelicki w miejscowości Staroścín,
- dawny cmentarz ewangelicki przykościelny w miejscowości Staroścín,
- dawny cmentarz ewangelicki w miejscowości Sułów.

Zabytki techniki

Zasób zabytków techniki i architektury przemysłowej na terenie gminy przedstawia się stosunkowo skromnie. Z uwagi na rozmiary budynków, jak i zużycie techniczne, zmiany technologiczne, a także m.in. normy ekologiczne, obiekty techniczne często popadają w ruinę i bywają trudne do adaptacji i przekształceń. Obiekty zaliczane do zabytków techniki są w większości ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Wśród szczególnie wartościowych w Rzepinie i na terenie gminy można wyróżnić:

- budynek nastawni w zespole dworca kolejowego w miejscowości Kowalów,
- budynek dawnego młyna napędzanego turbiną wodną z początków XIX wieku (obecnie magazyn) przy ulicy Poznańskiej w Rzepinie,
- parowozownia w zespole dworca kolejowego w Rzepinie,
- wieża ciśnień w zespole dworca kolejowego w Rzepinie.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11

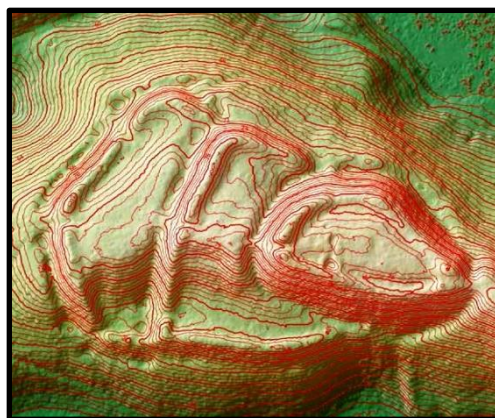
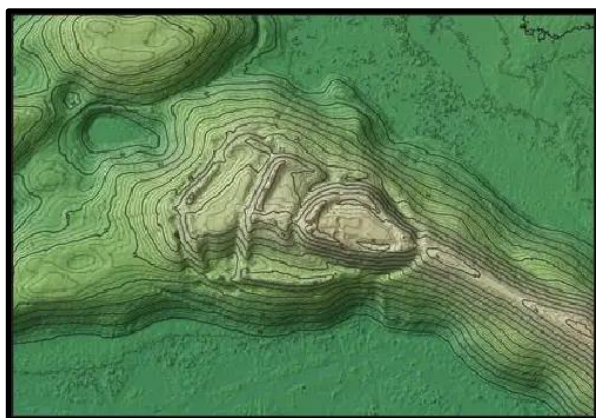
Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Na terenie gminy Rzepin nie ma zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Rzepin zlokalizowane jest tylko jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych. Jest to grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza zlokalizowane przy granicy gminy, na północnym brzegu rzeki Ilanki. Obszar stanowiska zewidencjonowano kilkadziesiąt lat temu przypisując je do miejscowości Tarnawa Rzepińska (gm. Torzym) i opisano jako stanowisko archeologiczne nr 1 w miejscowości, nr 6 na obszarze AZP 58-08. Pozostałości grodu zostały wpisane do rejestru zabytków decyzją KZA-I-28/66 z dnia 10.03.1966 roku.

Pozostałe stanowiska znajdują się w ewidencji zabytków archeologicznych i są chronione w ramach strefy „W” ochrony archeologicznej.

Do szczególnie cennych archeologicznie i ważnych historycznie stanowisk należy zaliczyć nawarstwienia kulturowe dawnego Rzepina, które dotąd badano tylko częściowo przy okazji różnych prac inwestycyjnych prowadzonych na terenie staromiejskim. Wiele niewyjaśnionych pytań dotyczy szczególnie miejscowego najstarszego osadnictwa słowiańskiego. W ewidencji archeologicznej obszar dawnego osadnictwa oznaczono jako stanowisko nr 25 w miejscowości, 28 na obszarze AZP 53-08, opisując je jako pozostałości grodu (X wiek), osady targowej (XIII wiek), miasta lokacyjnego (późne średniowiecze – okres nowożytny).

Wczesnośredniowieczne grodzisko na północnym brzegu Ilanki zewidencjonowane jako stanowisko nr 1 Tarnawa Rzepińska, wpisane do rejestru zabytków decyzją KZA-I-28/66 z dnia 10.03.1966 roku. Plan hipsometryczny z widocznym systemem umocnień (pozostałości wałów). Źródło: www.iaepan.edu.pl

Wczesnośredniowieczne grodzisko na północnym brzegu Ilanki. Widoczne wały i majdan jednej z części grodziska. Fot. P. Kołosowski

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych

W mieście i na terenie gminy brak muzeów bądź innych instytucji zajmujących się pozyskiwaniem, konserwacją oraz ekspozycją zabytków ruchomych. Nie są znane żadne zabytki z terenu gminy znajdujące się w muzeach.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Prawna ochrona zabytków wynika z form ochrony, które wskazuje Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, są one określone w sposób następujący:

- 1) wpis do rejestru zabytków – podstawowa forma polegająca na objęciu ochroną prawną zabytku, poprzez wydanie przez wojewódzkiego konserwatora zabytków decyzji administracyjnej,
- 2) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy – szczególną ochroną muszą być objęte zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz ich otoczenie i inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) uznanie za pomnik historii – dotyczy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury.

Zasadniczym podstawowym instrumentem ochronnym jest wpis do rejestru zabytków. Pozostałe formy ochrony konserwatorskiej są w niewielkim stopniu wykorzystywane. Wpis do rejestru jest jedyną pozostającą w dyspozycji wojewódzkiego konserwatora zabytków formą ochrony, uchwalenie planu miejscowego oraz powołanie parku kulturowego pozostaje w kompetencjach gminy, zaś pomniki historii w drodze rozporządzenia ustanawia Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej.

5.3.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art. 8 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Rejestr ten prowadzi się w formie odrębnych ksiąg dla zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych. Wpisanie zabytku do rejestru zabytków nakłada na właściciela bądź posiadacza obowiązki wynikające m.in. z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wskazane szczegółowo w punkcie 5.5.1. Programu Opieki).

W aneksach, będących załącznikiem do Programu Opieki, przedstawiono wykazy zabytków nieruchomych, w tym archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków województwa lubuskiego, położonych w granicach administracyjnych gminy Rzepin.

Zabytki nieruchome

Wpis do rejestru zabytku nieruchomego może nastąpić z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy (art. 9 ust. 1). Przedmiotowego wpisu dokonuje wojewódzki konserwator zabytków, wydając decyzję administracyjną. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku (art. 9 ust. 2), albo obszar lub zespół zabudowy.

W przypadku wpisów obszarowych w do rejestru wpisywany jest najczęściej zespół historycznej zabudowy z całym układem przestrzennym. Wpis układu urbanistycznego lub ruralistycznego niesie ze sobą konsekwencje odmienne od wpisu indywidualnego zabytku. Ochronie podlega historyczne rozplanowanie układu ulic i poszczególnych działek, pierzei, a także historyczne nawierzchnie i nawarstwienia kulturowe. Pozwolenia konserwatorskiego wymagają między innymi prace przy elewacjach budynków czy budowa nowych obiektów kubaturowych, jak również ustawienie małej architektury i innych urządzeń w przestrzeni miejskiej starego miasta.

Po nowelizacji Ustawy o ochronie zabytków w 2017 roku, informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru oraz o ostatecznym zakończeniu tego postępowania wojewódzki konserwator zabytków przekazuje niezwłocznie właściwemu staroście. Jednocześnie informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru, do czasu ostatecznego zakończenia tego postępowania, podaje się do publicznej wiadomości na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na obszarze którego znajduje się zabytek, a ponadto w siedzibie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób zwyczajowo przyjęty w miejscowości, w której znajduje się zabytek. Wynika to z faktu, iż od momentu rozpoczęcia procedury wpisu do rejestru zabytek podlega ochronie prawnej (art. 9 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

W gminie Rzepin obecnie wpisanych jest do rejestru zabytków tylko kilka obiektów sakralnych, w ramach decyzji wydanych przez konserwatora wojewódzkiego, które zgodnie z obowiązującą Ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami podlegają ścisłej ochronie prawnej. Wpisu do rejestru zabytków wojewódzki konserwator zabytków dokonuje najczęściej na wniosek właściciela. Z uwagi na niewielkie zainteresowanie właścicieli ścisłą ochroną konserwatorską, jaką jest rejestr zabytków, część cennych obiektów nadal znajduje się poza nim. W tym kontekście warto rozważyć działania zmierzające do wpisania do rejestru zabytków obszaru cennego historycznie układu staromiejskiego w Rzepinie.

Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków znajduje się w załączniku nr 1, dane te są również dostępne na stronie internetowej wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zabytki ruchome

Zgodnie z art. 3 pkt 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy Rzepin nie ma zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Zabytki archeologiczne

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje, iż zabytki archeologiczne to zabytki nieruchome, będące powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytki ruchome, będące tym wytworem. Są to w szczególności: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Obecnie w rejestrze zabytków gminy Rzepin znajduje się tylko jedno stanowisko archeologiczne. Jest to pozostałość grodu z okresu wczesnego średniowiecza w miejscowości Tarnawa Rzepińska zewidencjonowane jako stanowisko archeologiczne nr 1 w miejscowości, nr 6 na obszarze AZP 58-08, wpisane decyzją KZA-I-28/66 z dnia 10.03.1966 roku do rejestru zabytków.

Wszystkie roboty ziemne (takie jak budowy, roboty instalacyjne, gazociągi, wodociągi, kanalizacje, kable energetyczne i telefoniczne, rowy melioracyjne) w obrębie stanowisk archeologicznych i ich sąsiedztwie, muszą być uzgadniane z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i prowadzone (wraz z ich dokumentacją) na koszt inwestora, pod nadzorem specjalisty – archeologa. Naruszenie stanowiska archeologicznego jest możliwe tylko po wcześniejszym przebadaniu danego miejsca. O każdorazowym znalezisku archeologicznym należy poinformować Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 32 i 33 Ustawy o ochronie zabytków).

Zestawienie stanowisk archeologicznych w gminie Rzepin zawarte jest w Załączniku nr. 2. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków znajduje się również na stronie internetowej wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.3.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego są formą ochrony zabytków realizowaną przez samorząd gminny.

Ustawa o ochronie zabytków w art. 18 określa niezbędne elementy przy sporządzaniu i aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz planów miejscowych (także strategii), a są to:

- 1) zapisy Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami;
- 2) rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustalenia dotyczące przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Jednocześnie w dokumentach, takich jak studium, plan miejscowy oraz decyzje o warunkach zabudowy konieczne jest uwzględnienie ochrony zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia oraz innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W przypadku studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w planach miejscowych uwzględnia się także zapisy gminnego programu opieki nad zabytkami oraz ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące

obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wiąże się z dopełnieniem określonej przepisami procedury. W ramach podejmowanych czynności niezbędna jest między innymi współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych. Konserwator po otrzymaniu zawiadomienia o podjęciu odpowiedniej uchwały przez Radę Miasta składa wnioski konserwatorskie, następnie wyraża opinie i udostępnia niezbędne informacje. Na koniec uzgadnia projekt i zmiany planu zagospodarowania w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

W założeniach ustawodawcy miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powinny odgrywać główną rolę w procesie kształtowania ładu przestrzennego i być efektywną formą ochrony zabytków. Utrudnieniem dla realizacji tego celu jest między innymi żmudny i czasochłonny proces powstawania i uzgadniania planu, szczególnie w skomplikowanym obszarze urbanistycznym o wielowiekowej historii, nawarstwieniach i licznych problemach oraz sprzecznych potrzebach różnych grup interesariuszy.

5.3.3. Parki kulturowe

Parki kulturowe są tworzone w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami park tworzy rada gminy na podstawie uchwały po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów;

Tego typu forma ochrony jest szczególnie polecana dla form krajobrazowych i może być pomocna przy opracowaniu długofalowej strategii działania dla cennych obszarów kulturowych i kulturowo-przyrodniczych.

Na terenie gminy Rzepin nie ma powołanych parków kulturowych.

5.3.4. Pomniki historii

Pomniki historii to miejsca, które, ze względu na szczególną wartość i znaczenie dla kultury narodowej, z uwagi na swoją historię, klasę architektury oraz piękno otaczającego je krajobrazu, zasługują na szczególną uwagę i ochronę. Lista Pomników Historii została zapoczątkowana w 1994 r. Obecnie liczy ponad 100 zespołów i obiektów położonych na obszarze całego kraju. Na terenie województwa lubuskiego obecnie są cztery Pomniki Historii. Nie ma na tej liście obiektów z terenu gminy Rzepin.

5.3.5. Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister kultury, a wpisaniu podlegają zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego. Do kategorii tych zaliczamy m.in. zabytki archeologiczne oraz elementy stanowiące integralną część zabytków architektury, które mają więcej niż 100 lat, kolekcje, których wartość jest wyższa niż 50 000 euro itd. Wpis zabytku ruchomego na Listę odbywa się na drodze decyzji wydawanej przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku. Z wpisem zabytku na Listę wiążą się określone obowiązki spoczywające na jego właścicielu. Jest on zobowiązany m.in. powiadomić ministra w przypadku np. uszkodzenia, kradzieży, zmiany miejsca przechowywania zabytku. Sam zabytek powinien być odpowiednio zabezpieczony przed kradzieżą, pożarem i innymi zagrożeniami. Na Liście Skarbów Dziedzictwa nie ma zabytków ruchomych z terenu gminy Rzepin.

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Gmina Rzepin posiada Gminną Ewidencję Zabytków (GEZ), jest ona podstawą sporządzania programu opieki nad zabytkami przez gminę oraz ustalania zapisów formy ochrony zabytków w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Obecnie w Gminnej Ewidencji Zabytków jest ujętych 259 obiektów. Dodatkowe włączenie kolejnych obiektów do Gminnej Ewidencji Zabytków wymaga porozumienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków, co do zasadności ujęcia tego zabytku w ewidencji oraz najpilniejszych postulatów konserwatorskich. Wymaga także zawiadomienia właściciela zabytku o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do GEZ. Zawiadamianie właścicieli zabytków o zamiarze włączenia do GEZ, o sporządzeniu nowej karty adresowej albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z GEZ wynika ze zmiany Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 roku, zmieniającego rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2019r. poz. 1886). Do powyższych zawiadomień o włączeniu karty do GEZ lub o wykonaniu nowej, dołącza się odpowiednią kartę ewidencyjną. Biorąc pod uwagę istniejące rozbieżności w wykazach, także stały ruch budowlany, który powoduje zmiany w zasobach zabytkowych (rozbiórki, przebudowy i modernizacje), należy zaplanować weryfikację i aktualizację ewidencji gminnej, polegającej zarówno na uzupełnianiu jej o kolejne budynki czy obszary jak i na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących oraz gruntownie przebudowanych, w wyniku której obiekty utraciły wartości zabytkowe (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, zniszczenie wystroju elewacji itp.). W ramach ewidencji zostały również opracowane karty adresowe dla stanowisk archeologicznych.

Należy przy tym zaznaczyć, że zmiany w GEZ nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Ochrona obiektów ujętych w ewidencji zabytków oraz wskazanych w MPZP polega przede wszystkim na dbałości o formę architektoniczną obiektu (gabaryty wysokościowe, forma dachu i rodzaj oraz kolor pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, kolorystyka, forma stolarki okiennej i drzwiowej). Stan techniczny zabytków włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków jest zróżnicowany i wynika ze sposobu użytkowania obiektu lub jego braku, ale także jest obrazem wiedzy jaką właściciele i użytkownicy mają w zakresie ochrony zabytków. Niestety, bardzo często brak jest jakiegokolwiek wiedzy o wartościach zabytkowych budynków oraz o zasadach prowadzenia robót budowlanych, uwzględniających walory historyczne budynków, co przekłada się na stałe zmniejszanie zasobu zabytkowego. Stąd konieczne jest propagowanie wśród mieszkańców zabytkowych domów wiedzy o wartości budynków, ich detalu architektonicznym, o zasadach prowadzenia prac w obiektach zabytkowych, np. poprzez spotkania, warsztaty i odpowiednie opracowania, konkursy na poprawnie przeprowadzone prace konserwatorskie, informacje na stronie internetowej.

Wykaz zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków stanowi Załącznik nr 1.

5.5. Działania gminy w obszarze dziedzictwa kulturowego

Dotychczasowe działania Miasta Rzepin w obszarze dziedzictwa kulturowego koncentrują się przede wszystkim wokół zabytków o największym znaczeniu dla historii miasta (rewitalizacja strefy przyrynkowej), gdyż są to obiekty będące istotną częścią historii materialnej miasta, świadectwem jego rozwoju, działalności ważnych dla miasta osób, budują tożsamość mieszkańców oraz są jego wyróżnikiem. Zainteresowanie wybranymi zabytkami z ternu gminy jest wykorzystywane w poszerzaniu oferty rekreacyjnej oraz wspiera promocję miasta i gminy w tworzeniu ciekawej oferty turystycznej.

Zadaniem aktualnego Programu jest wskazanie celów działania w obszarze posiadanych zasobów – wyboru najbardziej cennych i jednocześnie zaniedbanych zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, w celu ustalenia właściwej kolejności na liście zadań własnych Rzepina, a także pomocy finansowej dla innych podmiotów.

5.5.1. Obiekty zabytkowe będące własnością gminy

Gmina Rzepin jest właścicielem i posiadaczem zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków. Nakłada to na miasto obowiązki wynikające z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie bowiem z art. 5 tej ustawy właściciel zabytku jest zobowiązany do:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W latach ubiegłych zostały podjęte działania w celu poprawy stanu technicznego części z tych obiektów, stąd stan zasobów należy określić jako dobry.

5.5.2. Infrastruktura i działania Gminy Rzepin w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego do popularyzacji miasta i obszaru gminy

Gmina Rzepin realizuje wiele zadań na rzecz popularyzacji miasta i okolic jako miejsca przyjaznego mieszkańcom i turystom, oferującego ciekawą ofertę spędzania wolnego czasu, organizuje wydarzenia i atrakcje kulturalne oraz propozycje korzystania, m.in. z tras turystycznych o różnym stopniu trudności, długości i różnorodnej tematyce (szlaki piesze, rowerowe, edukacyjne).

Należy również wskazać, iż w Rzepinie działają miejskie jednostki kultury, ważne w obszarze popularyzacji wiedzy i edukacji kulturalnej, promujące lokalne dziedzictwo kulturowe – Miejski Dom Kultury i Miejska Biblioteka Publiczna

Miejski Dom Kultury w Rzepinie został powstał w 2005 roku jako samorządowa instytucja kultury. Podstawowym przedmiotem działania MDK jest: edukacja kulturalna i wychowanie poprzez kulturę, tworzenie i udostępnianie dóbr kultury, tworzenie warunków do rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowanie wiedzą i sztuką, tworzenie warunków do korzystania z twórczości filmowej.

Miejska Biblioteka Publiczna w Rzepinie działa jako samorządowa instytucja kultury. W uchwalonym w 2013 roku statucie placówki zapisano, że do podstawowych zadań biblioteki należy m.in.: gromadzenie, opracowanie i udostępnianie materiałów bibliotecznych służących obsłudze potrzeb informacyjnych, edukacyjnych i samokształceniowych, ze szczególnym uwzględnieniem wiedzy o regionie dokumentując jego dorobek kulturalny i gospodarczy; zapewnienie dostępu do wiedzy zawartej w Internecie; opracowywanie i publikowanie bibliografii regionalnych oraz innych materiałów informacyjnych o charakterze regionalnym; współdziałanie z bibliotekami innych sieci oraz różnymi instytucjami w zakresie rozwijania i zaspakajania potrzeb edukacyjnych i kulturalnych mieszkańców miasta i gminy. Biblioteka prowadzi szeroką działalność edukacyjną, kulturalną informacyjną, inspiruje zainteresowania czytelnicze oraz promuje literaturę i sztukę.

Wiele zadań z zakresu popularyzacji i edukacji w obszarze ochrony materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego podejmowanych jest także przez placówki oświatowo-wychowawcze. W Rzepinie znajdują się dwie szkoły podstawowe licem ogólnokształcące i technikum leśne.

Trasy piesze i rowerowe

Na terenie gminy Rzepin wytyczane są trasy piesze i rowerowe. Do szczególnie interesujących należy zaliczyć trasy tematyczne, które prezentują zabytki, ciekawą historię i walory przyrodnicze.

Trasy rowerowe wytyczone na terenie Gminy Rzepin przebiegają przez najatrakcyjniejsze przyrodniczo tereny regionu. Lesistość gminy należy do jednej z najwyższych w Polsce. Puszcza Rzepińska, jak i cały region posiada wybitne walory przyrodnicze, historyczne i krajobrazowe. Zarówno rowerzyści, piesi, kajakarze, jak i turyści zmotoryzowani znajdą tu wiele ciekawych okazów flory i fauny, a także cennych zabytków architektury. Miłośnicy turystyki, podróżując trasami rowerowymi będą mieli możliwość poznania walorów naszej gminy korzystając z oznakowanych, dobrze przygotowanych tras oraz miejsc do wypoczynku.

Do takich należy kilkudziesięciokilometrowa „niebieska” trasa rowerowa, prowadząca m.in. przez tereny cenne przyrodniczo i w pobliżu zabytków – wzdłuż malowniczych jezior

przy ścieżce edukacyjnej „Bobrowym Szlakiem”. Po drodze 700-letni dąb „Piast”. Trasa wyznaczona została duktami leśnymi omijając ruchliwe drogi publiczne, dzięki czemu stanowi bezpieczną trasę rowerową.

Są również szlaki piesze. Punktem obowiązkowym na trasie turysty wędrującego przez gminę jest ścieżka edukacyjno-przyrodnicza Nadleśnictwa Rzepin „Bobrowym Szlakiem” w Nowym Młynie, która zyskała swoją nazwę dzięki bobrom zamieszkującym przecinającą szlak rzekę Ilankę. Spacerujący może podziwiać różnorodne kompozycje krzewów, drzew i kwiatów oraz zapoznać się z tablicami informacyjnymi i opisami poszczególnych wyjątkowych okazów. Przygotowanych zostało również wiele miejsc do wypoczynku.

Miłośnicy architektury mogą podążać europejskim Szlakiem Romańskim promującym zabytkowe obiekty sakralne, do których na terenie gminy zaliczono m.in. Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Rzepinie, kościół pw. Jezusa Miłosiernego w Drzeńsku, Kościół pw. św. Piotra i Pawła w Kowalowie oraz Kościół pw. Serca Pana Jezusa w Radowie. Wydaje się, że walory miejscowego dziedzictwa kulturowego nie zostały w pełni wykorzystane przy wytyczaniu dotychczasowych szlaków i ścieżek spacerowych. W planach samorządu powinny znaleźć się projekty stwarzające możliwość uzupełnienia istniejących tras i szlaków o ciekawe miejsca historyczne i zabytki.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

Stan zachowania zabytków nieruchomych gminy Rzepin jest zróżnicowany w zależności od kategorii obiektów. W najlepszym stanie są zabytki sakralne. Obecnie trwają jeszcze prace budowlane i konserwatorskie przy rewitalizacji układu przestrzennego rynku. Zostały także zrealizowane inne prace przy obiektach zabytkowych będących własnością miasta, m.in. przy budynku zabytkowego ratusza. Samorząd wraz z mieszkańcami podejmuje wiele zadań popularyzujących miejscowe dziedzictwo i budujących lokalną tożsamość, jednak ze względu na szeroki zakres problematyki związanej z ochroną i opieką nad zasobami kulturowymi, wciąż przed Rzepinem wiele wyzwań w tym obszarze. W celu oceny aktualnego stanu dziedzictwa kulturowego w ramach analizy SWOT przeanalizowano czynniki mające na to wpływ.

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
Występowanie obiektów zabytkowych i historycznych o wartościach ponadregionalnych (obiekty sakralne, grodzisko). - Duża liczba obiektów o walorach historycznych w centrum miasta (zabudowa staromiejska). - Zadbane najważniejsze zabytkowe obiekty sakralne oraz użyteczności publicznej, będące wizytówkami miasta. - Posiadanie Gminnej Ewidencji Zabytków. - Występowanie obszarów atrakcyjnych przyrodniczo oraz krajobrazowo, w pobliżu i w otoczeniu zabytków. - Istnienie obszarów chronionych i pomników przyrody, będących zapleczem przyrodniczym, występowanie zabytkowych parków. - Uwzględnienie potrzeb ochrony zabytków i ochrony przyrody w dokumentach strategicznych i programowych gminy oraz w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. - Działalność w mieście instytucji samorządowych promujących wiedzę i lokalne dziedzictwo kulturowe. - Funkcjonujące trasy i szlaki turystyczne, piesze i rowerowe z przystankami przy obiektach zabytkowych. - Dobre warunki do rozwoju turystyki krajoznawczej i specjalistycznej.	- Brak inicjatywy części prywatnych właścicieli w dążeniu do prawidłowego utrzymania obiektów zabytkowych. - Nieprawidłowe przeprowadzanie prac konserwatorskich przez część prywatnych właścicieli. - Wymagająca renowacji ze względu na zły stan techniczny część obiektów zabytkowych niebędących własnością miasta. - Niewystarczająca świadomość społeczna o prawnych zobowiązaniach właściciela do należytego utrzymywania zabytków i terenów zielonych. - Niewystarczająca promocja dobrych wzorców i praktyk w obszarze dziedzictwa kulturowego. - Brak wystarczającej liczby osób wyspecjalizowanych w dziedzinach dokumentowania, badania i prowadzenia prac w zabytkach. - Niewystarczająca promocja walorów przyrodniczych. - Niewystarczająca ilość oznaczeń, tablic etc. obiektów zabytkowych i obiektów cennych przyrodniczo i informacji o nich w terenie. - Pogarszający się stan starych drzew w tym pomników przyrody. - Duży koszt rewaloryzacji zabytków i terenów przyrodniczo-zabytkowych, drzew pomnikowych. - Brak imprez w typie festynów edukacyjno-historycznych powiązanych z pokazami historycznymi, prelekcjami, wystawami, koncertami muzyki dawnej, zabawami edukacyjnymi dla dzieci i dorosłych etc. Popularyzującymi lokalną historię i promujących miejscowe dziedzictwo kulturowe. - Deficyt organizacji pozarządowych zajmujących się edukacją i popularyzacją dziedzictwa. - Zbyt mały udział regionalistów i znawców lokalnej historii we współtworzeniu oferty kulturalnej miasta. - Brak systematycznej edukacji poruszającej zagadnienia z zakresu dziedzictwa kulturalnego i ochrony zabytków - Mała różnorodność form prezentacji dziedzictwa kulturowego, które mogą być rozbudowane np. o tematyczne spacery po mieście, wykłady, prelekcje, publikacje, media społecznościowe, trasy np. poznaj historię z wykorzystaniem kodów QR. - Mała ilość wydawanych materiałów edukacyjnych promujących turystykę historyczną i przyrodniczą. - Brak punktu Informacji Turystycznej z obsługą informacji internetowej nt. walorów historycznych i przyrodniczych gminy.

SZANSE	ZAGROŻENIA
- Dobre położenie gminy przy głównych szlakach komunikacyjnych umożliwiające poszerzenie aktywności instytucji kultury oraz organizacji pozarządowych w celu promocji miejscowego dziedzictwa kulturowego i rozwoju turystyki edukacyjnej. - Działania na rzecz uporządkowania przestrzeni publicznej miasta poprzez opracowanie uchwały ograniczającej działalność reklamową w strefie obiektów zabytkowych. - Przygotowane i realizowane konkretne zadania związane z rewitalizacją obiektów i obszarów zabytkowych. - Włączanie w proces dbałości o ochronę dziedzictwa kulturowego miasta mieszkańców po-przez realizację budżetu obywatelskiego, inicjatywy obywatelskiej, konsultacje społeczne dokumentów programowych, - Przygotowanie programu współpracy Miasta z organizacjami pozarządowymi i innymi uprawnionymi podmiotami, otwarte konkursy ofert na zadania z dziedziny kultury i ochrony jej dóbr. - Rozwój promocji miasta w oparciu o turystykę kulturową – historyczną – edukacyjną. - Możliwość pozyskania dotacji na prace konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł: samorządowych, państwowych, środki UE i inne. - Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby. - Wzrost zainteresowania społecznego lokalną historią i zabytkami oraz otaczającym krajobrazem. - Rosnąca popularność regionalnych wyrobów, inspirowanych kulturą ludową. - Rosnące zainteresowanie społeczne aktywnymi formami spędzania czasu wolnego z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.	- Luki prawne i brak spójności w przepisach (np. Ustawa o ochronie zabytków w relacji z Prawem budowlanym). - Brak systematycznego wsparcia ze strony samorządu konkursów dotyczących realizacji zadań z dziedziny kultury i ochrony zabytków. - Możliwe ograniczenie środków finansowych z budżetu UE na turystykę i dziedzictwo kulturowe. - Niewystarczające środki finansowe na prace konserwatorskie ze względu na duże potrzeby w tym zakresie. - Niekontrolowane umieszczanie reklam i innych nośników na obiektach i w obszarach historycznych. - Obniżenie walorów krajobrazu kulturowego i przyrodniczego poprzez wprowadzanie nowej zabudowy oraz infrastruktury. - Dążenie do szybkiego wykonania prac budowlanych kosztem rozpoznania wartości zabytku i jakości prowadzenia prac. - Mało skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska. - Negatywny obraz służb konserwatorskich w świadomości społecznej znacznej części obywateli. - Niechęć do obejmowania obiektów ochroną konserwatorską przez właścicieli prywatnych. - Niewystarczająca ilość funduszy na pielęgnację pomników przyrody i utrzymywania użytków ekologicznych.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Program Opieki realizowany jest w oparciu o dwa priorytety, w ramach których ustalono kierunki działań oraz zadania. W efekcie ochrona i opieka nad zabytkami gminy Rzepin ma zmierzać do:

- systemowego działania samorządu w obszarze lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez wdrożenie opracowanego Programu Opieki;
- dbałości o krajobraz kulturowy miasta, którego celem jest zachowanie charakterystycznych elementów zabytkowych i przyrodniczych;
- efektywnego wykorzystania środków finansowych na działania w obszarze ochrony zabytków, szczególnie na finansowanie prac w obiektach zabytkowych;
- rewitalizacji obszarów zdegradowanych i zaniedbanych, z uwzględnieniem społecznego charakteru projektów;
- badania i dokumentowania zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz digitalizacji i udostępniania danych o zabytkach;
- wspierania aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie i dbanie o dziedzictwo, z uwzględnieniem dziedzictwa niematerialnego;
- wzbogacania oferty turystycznej miasta, m.in. poprzez nowe formy działań i aktywności zróżnicowanych grup docelowych w obszarze dziedzictwa kulturowego;
- opracowania i wdrażania kolejnych projektów edukacyjnych, których celem jest zwiększenie wiedzy i świadomości mieszkańców dotyczących zasobów kulturowych gminy oraz zasad i metod ich ochrony.

Cel 1

Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze wyznacznikiem zrównoważonego rozwoju miasta

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
1. Ochrona przestrzeni zabytkowej/kulturowej miasta polegającej na dbałości o tworzenie odpowiednich uwarunkowań prawnych wynikających z obowiązków i możliwości jednostki Samorządowej	1.1 Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy Obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy, w tym bieżące utrzymanie ich stanu. 1.2. Dofinansowywanie w ramach środków pochodzących z budżetu gminy prac konserwatorskich przy zabytkach niestanowiących wyłącznej własności gminy. 1.3. Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, w tym przygotowanie uchwały reklamowej. 1.4. Współpraca z urzędem konserwatorskim w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. 1.5. Tworzenie dokumentacji konserwatorskiej jako podstawy do ustanawiania odpowiednich form ochrony zabytków na terenie miasta (w tym dokumentacji dla stanowisk archeologicznych).
2. Ekspozowanie zabytków jako wyróżników gminy w rozwoju ekonomicznym i społecznym	2.1. Rewaloryzacja przestrzeni miejskiej w obrębie zabytkowego śródmieścia oraz rewitalizacji obszarów zabytkowych dzielnic w zakresie kształtowania historycznych układów przestrzennych i ich dominant z uwzględnieniem zieleni (w zapisach miejscowych planów przestrzennych i w innych opracowaniach). 2.2. Prowadzenie ustawowego znakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz poszerzenie grupy zabytków posiadających tablice informacyjne dotyczące ich historii i wartości. 2.3. Tworzenie szlaków i tras kulturowych, które będą stanowić

	ważne i atrakcyjne produkty turystyczne w oparciu o obiekty zabytkowe miasta i gminy oraz wydarzenia i ważne postaci w historii miasta, gminy, regionu.
3. Aktywizacja społeczna i instytucjonalna na rzecz dziedzictwa – zwiększanie świadomości społecznej związanej z ochroną zabytków w mieście	3.1. Wzmocnienie współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych oraz określenie szczegółowych jej zasad: popularyzacja najlepszych realizacji konserwatorskich i budowlanych, udzielanie informacji i przekazywanie wiedzy w zakresie ochrony zabytków, organizacja szkoleń, warsztatów oraz opracowanie innych form eksponowania działań w obszarze dziedzictwa (konkursy, promocja). 3.2. Współpraca wydziałów i jednostek organizacyjnych miasta oraz innych instytucji w celu konsekwentnej realizacji zadań w obszarze dziedzictwa kulturowego. 3.3. Wspieranie rozwoju stowarzyszeń, fundacji, inicjatyw obywatelskich działających w obszarze dziedzictwa materialnego i niematerialnego w ramach otwartych konkursów ofert na zadania w ramach programu współpracy z organizacjami pozarządowymi. 3.4. Podnoszenie kompetencji pracowników Urzędu Miejskiego i jednostek organizacyjnych w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym.
4. Działania wspierające zachowanie krajobrazu kulturowego poprzez integrację ochrony zabytków i przyrody	4.1. Opracowywanie dokumentów planistycznych Wraz z wdrażaniem programów rewitalizacji, strategii, programów, ze szczególnym uwzględnieniem wartości zabytkowych i przyrodniczych. 4.2. Poprawa ładu przestrzennego jednostek osadniczych oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa przedmieść, m.in. poprzez zapisy w MPZP dotyczące ochrony historycznych układów, gabarytów zabudowy, formy architektonicznej, ścisłego określenia zasad kontynuacji historycznej zabudowy dla nowego budownictwa. 4.3. Prowadzenie prac przy zabytkowych obiektach i zespołach zieleni oraz małej architektury: parkach, cmentarzach (także nieczynnych), kapliczkach i innych. 4.4. Ochrona dziedzictwa archeologicznego w ścisłym połączeniu z ochroną środowiska, dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. 4.5. Realizacja projektów wspierających zachowanie i odtworzenie tradycyjnej roślinności charakterystycznych alei i zadrzewień oraz rewitalizacja podwórek – popularyzacja dobrych praktyk, współpraca z jednostkami Urzędu Miasta.

Cel 2

Skuteczna ochrona zabytków poprzez badanie, edukację i promocję dziedzictwa

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
1. Rozpoznanie badawcze zasobu kulturowego gminy wraz z rozszerzaniem jego ochrony	1.1. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków poprzez weryfikację dotychczasowych zasobów z wykonaniem aktualnych kart adresowych. 1.2. Prowadzenie prac badawczych wraz z opracowywaniem dokumentacji zabytków oraz digitalizacja materiałów będących w zasobach służb konserwatorskich.

	Działania inwentaryzacyjne dotyczące detalu architektonicznego, opracowanie katalogów form, w tym zabytkowej stolarki w ramach współpracy z organizacjami oraz uczelniami wyższymi 1.4. Działania na rzecz wprowadzenia nowych form ochrony Zabytków. 1.5. Utworzenie katalogu dóbr kultury współczesnej.
2. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	2.1. Kontynuacja projektów związanych z systemem informacji i promocji środowiska kulturowego Rzepina. 2.2. Kontynuacja udostępniania wraz z bieżącym uzupełnianiem informacji o zabytkach na stronie internetowej i w mediach społecznościowych. 2.3. Kontynuacja organizacji imprez kulturalnych promujących ponadlokalnie zasoby dziedzictwa kulturowego gminy. 2.4. Utworzenie we współpracy z pasjonatami ikonograficznej bazy danych o historii, zabytkach i rozwoju przestrzennym Rzepina. 2.5. Poszerzanie oferty (w tym opracowań) dla turystów obcojęzycznych, której celem jest zwiększanie promocji międzynarodowej oraz współpraca z regionalistami w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego Rzepina. 2.6. Utworzenie na stronie urzędu zakładki z prezentacją najcenniejszych zabytków na terenie gminy wraz z atrakcyjnym serwisem fotograficznym. 2.7. Wykonanie tablic informacyjnych przy najważniejszych zabytkach na terenie Gminy Rzepin wraz z wydaniem folderu informacyjnego z historią zabytku oraz mapą. 2.8. Przygotowanie materiałów promocyjnych dla środków masowego przekazu, a także obsługa indywidualnych zainteresowanych, np. w zakresie turystyki kulturowej lub uczniów i studentów piszących prace dyplomowe z zakresu dziedzictwa kulturowego. 2.9. Zorganizowanie warsztatów archeologicznych przy współpracy ze specjalistą dla mieszkańców gminy z wycieczką na teren grodziska w Tarnawie Rzepińskiej. 2.10. Wydanie popularnego albumu fotograficznego promującego dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze na terenie Gminy Rzepin. 2.11. Wyznaczenie wraz z sąsiednimi gminami (Górzycą, Ośno Lubuskie) szlaku kulturowego po średniowiecznych kościołach (np. Ośno Lubuskie, Połębko, Radów, Radówek).
3. Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym miasta	3.1. Wspieranie turystyki kulturowej, historycznej, edukacyjnej na terenie miasta poprzez m.in. rozbudowę infrastruktury, popularyzację i rozwój tras oraz Szlaków turystycznych, a także budowę ścieżek pieszych i rowerowych poświęconych dziedzictwu kulturowemu oraz uzupełnianie oferty w tym zakresie poprzez nowe propozycje tematyczne oraz inne formy. 3.2. Wspieranie projektów i realizacji, których celem jest promowanie walorów kulturowych jako potencjału dla rozwoju turystyki. 3.3. Opracowanie nowych, atrakcyjnych form poznawania dziedzictwa kulturowego Gminy przy współpracy instytucji, stowarzyszeń, szkół itp., uwzględniającej różne grupy docelowe (m.in. młodzież, seniorów). 3.4. Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa, Nocy Muzeów oraz innych wydarzeń dotyczących dziedzictwa kulturowego. 3.5. Współpraca z uczelniami na rzecz realizacji projektów

	z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego. 3.6. Identyfikacja i popularyzacja niematerialnego dziedzictwa Kulturowego.
4. Kształcenie i edukacja dzieci, młodzieży i ich rodziców na rzecz ochrony dziedzictwa	4.1. Rozwój programu edukacyjnego dla szkół dotyczącego miejscowego dziedzictwa kulturowego. oraz jego rozszerzenie o uczniów szkół średnich 4.2. Organizowanie i wspieranie konkursów, wystaw i innych nowatorskich form działalności edukacyjnej i popularyzacyjnej, szczególnie realizowanych w przestrzeniach publicznych. 4.3. Organizacja festynów historycznych, pikników rodzinnych i innych form aktywności rodzinnej w ramach wydarzeń związanych z lokalną historią i dziedzictwem kulturowym. 4.4. Wzmacnianie związku mieszkańców z niematerialnym wymiarem dziedzictwa poprzez działania edukacyjne. 4.5. Dbłość o pamięć historyczną, upowszechnianie historii Rzepina, upamiętnianie ważnych dla dziejów i kultury miasta i gminy osób i wydarzeń.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja przedstawionych założeń programowych powinna być prowadzona przy pomocy następującego instrumentarium:

instrumenty prawne – wynikające z przepisów ustawowych, m.in.: uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, powołanie parku kulturowego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wdrożenie uchwały krajobrazowej, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, etc.;

instrumenty finansowe – finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje na remonty obiektów wpisanych do rejestru zabytków niebędących własnością gminy, dla właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków oraz włączonych do gminnej ewidencji zabytków;

instrumenty koordynacji – realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w gminnej strategii i innych dokumentach, współpraca w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z innymi jednostkami samorządowymi, z powiatem i samorządem województwa, organizacjami wyznaniowymi oraz bezpośrednio z właścicielami zabytków;

instrumenty społeczne – m.in. system konsultacji i dyskusji publicznych, działania edukacyjne, promocyjne, współpraca z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, systemy szkoleń dla właścicieli obiektów zabytkowych, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

instrumenty kontrolne – aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, opracowanie ewidencji dotyczącej stanowisk archeologicznych, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w skali gminy, sporządzanie sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz aktualizacja Programu Opieki wynikająca z czteroletniego okresu jego obowiązywania.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Wymóg prowadzenia kontroli realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rzepin wynika wprost z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z tym aktem Burmistrz ma obowiązek sporządzać sprawozdania z realizacji programu oraz przedstawić go radzie gminy. Sprawozdanie to przedstawia się również wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Celem tych działań jest monitorowanie procesu wdrażania Programu Opieki, co umożliwi ocenę skutków dla dziedzictwa realizowanych w ramach przyjętych zadań oraz wprowadzaniu ewentualnych korekt i propozycji zmian, tak aby program najskuteczniej, jak to możliwe, realizował cele ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.

W ramach monitoringu stosowane będą następujące zasady oceny:

Cel I – Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze wyznacznikiem zrównoważonego rozwoju miasta

- Poziom wydatków z budżetu gminy na opiekę nad zabytkami w poszczególnych latach – dotyczącą prowadzenia prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy.

- Poziom wydatków z budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami w poszczególnych latach – udzielanie dotacji.
- Aktualizacja i opracowywanie materiałów planistycznych gminy (studium, plany miejscowe).
- Aktualizacja „Planu ochrony zabytków Gminy Rzepin na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”.
- Ilość szkoleń i innych form podnoszenia kwalifikacji pracowników Urząd Miasta i jednostek organizacyjnych w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym.
- Poziom wydatków z budżetu gminy na prowadzenie prac przy zabytkowych obszarach i obiektach przyrodniczych: parkach, cmentarzach, pomnikach przyrody.
- Liczba zrealizowanych prac oraz wdrożonych nowych projektów dotyczących zieleni miejskiej.

Cel II – Skuteczna ochrona zabytków poprzez badanie, edukację i promocję dziedzictwa

- Wykonana liczba aktualnych kart ewidencyjnych zabytków nieruchomości.
- Wykonana liczba kart ewidencyjnych zabytków ruchomych.
- Ilość utworzonych szlaków i tras turystycznych, ścieżek edukacyjnych, ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych oraz przygotowanych nowych form aktywności (np. edukacyjno-historycznych gier terenowych).
- Ilość zrealizowanych szkoleń, konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych oraz wydarzeń w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa, Nocy Muzeów i innych związanych z ochroną i popularyzacją dziedzictwa kulturowego na terenie gminy.
- Ilość opracowanych programów edukacyjnych i pomocy naukowych dotyczących edukacji regionalnej.
- Ilość umieszczonych tablic informujących o ochronie prawnej zabytku oraz tablic dotyczących historii i znaczenia zabytku dla regionu (dla jakich obiektów, wysokość poniesionych środków).
- Ilość zrealizowanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników, materiałów zamieszczonych w Internecie) na temat dziedzictwa kulturowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne, pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Finansowanie odbywa się na zasadach dofinansowywania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dysponentami środków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków,
- organ stanowiący gminy, powiatu, samorządu województwa.

Zadania te realizowane są głównie poprzez corocznie organizowane naboru wniosków. Dotacja udzielana jest osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków na podstawie art. 77 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,

- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- 14) uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15,
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Z reguły dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych prac. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona do 100% nakładów koniecznych, jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z art. 81 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z Ustawą o samorządzie gminnym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Gmina Rzepin nie realizuje w pełni zadań z zakresu ochrony zabytków nie przyznając systematycznych dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków położonych na terenie gminy, niestanowiących wyłącznej własności Gminy Rzepin.

Finansowanie prac z innych źródeł:

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza corocznie programy, w ramach których są finansowane zadania z zakresu kultury. Ochronie i opiece nad zabytkami dedykowany jest Program Dziedzictwo Kulturowe, a szczególnie:

- Priorytet „Ochrona zabytków”,
- Priorytet „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”,
- Priorytet „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego”,
- Priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych”,
- Priorytet „Wspieranie działań muzealnych”,
- Priorytet „Kultura ludowa i tradycyjna”,
- Priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych”.

Zgodnie z art. 83 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki, minister właściwy do spraw nauki może również przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych.

Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Dotacje przyznawane przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków mogą być udzielane na prace planowane do wykonania lub jako refundacje poniesionych wcześniej nakładów (analogicznie jak dotacje ministra kultury). Liczba i wysokość udzielanych dotacji zależy od liczby zgłoszonych wniosków i wartości środków posiadanych w budżecie przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na ten cel. Dotacje mogą być przyznane podmiotom niezaliczanym do sektora finansów publicznych, tj. osobom fizycznym, jednostkom samorządu terytorialnego lub innym jednostkom organizacyjnym, będących właścicielami lub posiadaczami zabytku wpisanego do rejestru albo posiadającymi taki zabytek w trwałym zarządzie.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Program Razem Bezpieczniej związany w dofinansowaniu zadań z zakresu poprawy bezpieczeństwa i zabezpieczenia obiektów zabytkowych (systemy przeciwpożarowe i przeciwwłamaniowe) adresowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, kościołów i związków wyznaniowych.

Fundusz Kościelny przeznaczony m.in. na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej, tylko na podstawowe prace zabezpieczające sam obiekt (remonty dachów, elewacji, osuszanie i odgrzybianie, remonty instalacji itp.) – bez otoczenia, wystroju i obiektów towarzyszących. Podmiotami uprawnionymi do otrzymania dotacji są osoby prawne Kościołów i związków wyznaniowych, działających na podstawie ustaw o stosunku państwa do Kościołów oraz związków wyznaniowych.

Środki samorządowe z budżetu województwa lubuskiego

Ze środków województwa są udzielane dotacje celowe na realizację zadań związanych z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi lub robotami budowlanymi przy zabytkach, znajdującymi się na obszarze województwa lubuskiego, posiadającymi istotne znaczenie kulturowe. Zarząd Województwa Lubuskiego w corocznym ogłoszeniu podaje wysokość środków finansowych przeznaczonych na dotacje, terminy składania wniosków oraz ich rozpatrzenia. Inne wspieranie przedsięwzięć w obszarze edukacji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego to realizacja otwartych konkursów ofert.

Fundusze strukturalne Unii Europejskiej

Poza źródłami finansowania pochodzącymi ze środków publicznych Budżetu Państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Są to Regionalne Programy Operacyjne, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Program Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Należy zaznaczyć, iż w trakcie obowiązywania Programu wsparcie kultury i ochrony zabytków w perspektywie finansowej 2021–2027 będzie możliwe w ramach Celu Polityki 5 – Europa bliżej obywateli dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych.

Wszystkie inwestycje realizowane w Celu Polityki 5 muszą być wdrażane poprzez instrumenty terytorialne, wskazane w art. 22 projektu rozporządzenia ogólnego (zintegrowane inwestycje terytorialne, rozwój lokalny kierowany przez społeczność, inne narzędzia terytorialne).

Cel Polityki 5 będzie wdrażany poprzez realizację projektów wynikających ze strategii terytorialnych obejmujących swoim zakresem cele szczegółowe i rodzaje interwencji, m.in. takie jak: ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury, jako ważnych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego danego obszaru; rozwój obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, jak też opartych o właściwości uzdrowiskowe i walory kulturowe stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej, m.in. na potrzeby rozwoju sektora turystyki, ekoturystyki czy srebrnej gospodarki.

Źródłem finansowania opieki nad zabytkami mogą być również środki **Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej** – możliwe jest dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkowych układach parkowych, parkowo-wodnych i ogrodowych, w ramach Programu Ochrona i Przywracanie Różnorodności Biologicznej i Krajobrazowej. Beneficjenci to jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, parki krajobrazowe i ich zespoły, uczelnie wyższe; organizacje pozarządowe, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego i jednostki organizacyjne Państwowego Gospodarstwa Leśnego – Lasy Państwowe; podmioty będące właścicielem lub zarządcą zabytkowych parków i ogrodów. Środki na prace przy zabytkach mogą być także pozyskane od firm, fundacji, stowarzyszeń lub osób prywatnych.

Wsparcie finansowe zadań z zakresu edukacji dziedzictwa kulturowego realizowane jest natomiast przez program Narodowego Instytutu Dziedzictwa pn. **Wspólnie dla dziedzictwa**. Jest to program adresowany do organizacji pozarządowych, a jego zadaniem jest

wsparcie działań dotyczących identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego. Minimalna kwota dofinansowania w roku 2019 wynosiła 10 tys. zł, zaś maksymalna kwota to 80 tys. zł. Program będzie kontynuowany w kolejnych latach, jako jeden elementów realizacji Krajowego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 (Kierunek działania 3.2. – Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami).

W ramach programu realizowane są zadania przy następujących działaniach:

- a) prace porządkowe przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do ewidencji zabytków i w ich otoczeniu, prowadzące do zabezpieczania, utrwalenia, uczynienia oraz zachowania substancji i wartości zabytku;
- b) działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego), prowadzące do rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;
- c) działania zmierzające do wzmacniania praktyk społeczno-kulturowych, tradycji, w tym tradycji rękodzielniczych i związanych z przekazami ustnymi, upowszechniania umiejętności, w tym umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, umożliwiające zachowanie zabytków i ich wartości;
- d) działania edukacyjne oraz popularyzujące dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa i wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości.

12. PODSUMOWANIE

Poprzez prowadzenie właściwej polityki władze samorządowe mogą i powinny wytyczać oraz kreować właściwe postawy obywateli wobec zachowanego dziedzictwa. Do najważniejszych zadań w tym zakresie należą:

- Edukacja mieszkańców w zakresie konieczności ochrony miejscowego dziedzictwa kulturowego. Propagowanie idei poszanowania lokalnej specyfiki budowlanej i zachowania ciągłości tradycji. Wskazane są takie inicjatywy jak organizowanie spotkań dla ludności z pracownikami służb konserwatorskich, tworzenie ścieżek edukacyjnych dla młodzieży szkolnej, mające na celu uświadomienia roli zabytków w krajobrazie kulturowym. Wskazywanie i promowanie najlepszych realizacji inwestycji związanych z zabytkami.
- Administracyjne egzekwowanie rygorów określonych m.in. w dokumentach planistycznych oraz decyzjach administracyjnych, głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji, a także ochrony wyznaczonych obszarów i budynków. Ważną rzeczą jest również skuteczna egzekucja prawa budowlanego, a co za tym idzie walka z samowolami budowlanymi. To właśnie prawdopodobnie samowole budowlane przyczyniły się do utraty cech zabytkowych przez znaczną część budynków. Należą do nich głównie wymiany okien, najczęściej wiążące się z poszerzeniem otworów, zmiany kształtu dachu, dowolny dobór poszycia, zbijanie tynków i docieplanie kosztem podziałów architektonicznych wystroju.
- Rozwój i promocja walorów turystycznych, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych i przyrodniczych.
- Monitoring umów dotyczących sprzedaży zabytków osobom i przedsiębiorstwom prywatnym, pod kątem realizacji zobowiązań tych podmiotów względem zakupionych obiektów.
- Wykorzystanie zabytkowych zasobów gminy do aktywizacji gospodarczej np. w obszarze turystyki i rekreacji.

- Współpraca ze służbami konserwatorskimi województwa. Wszystkie działania projektowe, remontowe i inwestycyjne związane z obiektami ujętymi w rejestrze zabytków wymagają pozwolenia Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków wymagają uzgodnienia. Zadania, które powinny być uwzględniane przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, wspierające właścicieli lub posiadaczy zabytków, wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a mianowicie:
 - zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
 - wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - realizacja przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

13. ZAŁĄCZNIKI

13.1. Tabela 1. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do ewidencji i rejestru zabytków

13.2. Tabela 2. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków i wpisanych do rejestru zabytków

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022r. poz. 840) ustawa nakłada na gminę obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Zgodnie z obowiązującymi przepisami gminny program opieki nad zabytkami opracowuje się na okres 4 lat. Program ma na celu w szczególności:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,

Przyjęcie programu opieki nad zabytkami umożliwi samorządowi gminy wykonywanie zadań własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W związku z powyższym uznaje się za zasadne przyjęcie przedmiotowej uchwały.

Kierownik Referatu Gospodarki Przestrzennej i
Nieruchomościami

Joanna Pych